

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Kraków, dnia 29 grudnia 2025 r.

Poz. 8199

UCHWAŁA NR XVIII/137/2025 RADY GMINY MUCHARZ

z dnia 22 grudnia 2025 roku

w sprawie przyjęcia Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Mucharz na lata 2026-2029

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 1153) i art. 87 ust. 1, 2, 3 i 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1292) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie Rada Gminy Mucharz uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Mucharz na lata 2026-2029 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Mucharz.

§ 3. Traci moc uchwała nr XXVIII/260 Rady Gminy Mucharz z dnia 19 października 2018 roku

w sprawie przyjęcia Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Mucharz na lata 2018-2021.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy Mucharz

Jan Paweł Łach

Załącznik do uchwały Nr XVIII/137/2025
Rady Gminy Mucharz
z dnia 22 grudnia 2025 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MUCHARZ NA LATA 2026-2029

OPRACOWANIE:
Marta Danielska, Jakub Danielski
gez2.wroclaw@gmail.com

GRUDZIEŃ 2025

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	10
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	14
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	20
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..20	
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Mucharz ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu	22
5.2.1. Charakterystyka gminy.....	22
5.2.2. Rys historyczny Gminy Mucharz	22
5.3. Krajobraz kulturowy gminy.....	23
5.3.1. Dziedzictwo materialne – najcenniejsze obiekty zabytkowe z terenu Gminy Mucharz	24
5.4. Dziedzictwo niematerialne	27
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	31
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	31
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	32
5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.....	32
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	34
5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków.....	35
5.6.2. Obiekty stanowiące własność gminy.....	36
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	37
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	39
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	43
9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	44
9.1. Dotacje.....	45
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	47
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	52
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe.....	53
10. Bibliografia.....	56
11. Spis tabel	56
12. Załączniki	57

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Mucharz na lata 2025-2028 (zwany dalej GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właściciele i posiadacze obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z ich otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Mucharz na lata 2012-2016, który został przyjęty Uchwałą Nr XIV/146 Rady Gminy Mucharz z dnia 29 października 2012 r. oraz Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Mucharz na lata 2018-2021 przyjętego Uchwałą Nr XXVIII/260 Rady Gminy Mucharz z dnia 19 października 2018 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie

zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustalaniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa precyzuje zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Określenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście polskiego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** „Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3**, który definiuje podstawowe określenia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

- 2) uznanie za pomnik historii;

- 3) utworzenie parku kulturowego;

- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomości; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.”

– **Art. 19**: „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomości:

- 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;
- 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

3)* inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

**Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).*

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 81:** „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **Art. 89,** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U z 2024 r., poz. 1130 z późn. zm.).

Od dnia 24 września 2023 r. obowiązuje zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Głównym celem reformy jest zwiększenie elastyczności i integralności systemu planowania, uproszczenie procedur oraz poprawa ładu przestrzennego w kraju. Dlatego wprowadzone zostały nowe narzędzia – plan ogólny a także zintegrowany plan inwestycyjny. Zmieniają się też zasady wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

Plan ogólny, który docelowo zastąpi dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, ma charakter aktu prawa miejscowego, co oznacza, że zawarte w nim ustalenia są wiążące dla organów gminy na etapie procedowania planów miejscowych oraz w procesie wydawania decyzji o warunkach zabudowy. Plan ogólny uchwała się obligatoryjnie dla całego obszaru gminy.

Każda gmina jest zobowiązana do uchwalenia takiego planu najpóźniej do 30 czerwca 2026 r. Założeniem ustawodawcy jest wprowadzenie określonej, przejrzystej struktury takiego dokumentu przy zachowaniu jego zwartej formy, czytelnej dla każdego odbiorcy. W planie ogólnym będą musiały znaleźć się dwa obligatoryjne elementy tj.: strefy planistyczne i gminne standardy urbanistyczne. Gmina będzie mogła ponadto fakultatywnie określić obszary uzupełnienia zabudowy oraz obszary zabudowy śródmiejskiej.

Znowelizowane przepisy przewidują także uproszczony tryb uchwalenia albo zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Będzie to możliwe tylko w ściśle określonych w ustawie przypadkach. Postępowanie uproszczone będzie zatem wyjątkiem od reguły – zasadniczo ma być ono wykosztowywane przy dokonywaniu zmian w planach już uchwalonych a nie przy uchwalaniu nowych planów.

- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2025 r. poz. 418);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2025 r. poz. 647);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2024 r. poz. 87);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2025 r. poz. 1338);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2023 r. poz. 2425);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2021 r., poz. 731);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.) ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. Nr 24 poz. 181);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 grudnia 2023 r.

Dokument ten wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany został w Departamencie Ochrony Zabytków MKiDN na użytek generalnego konserwatora zabytków.

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa

narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych, a także zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020 przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1) Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2) Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocnić poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmocnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmocnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza poza 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu;
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego;
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego;
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość;
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej opartej na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Mucharz wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025, Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”, Program Strategiczny Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego;
- powiatowym: Strategia Rozwoju Powiatu Wadowickiego na lata 2021-2027, Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego na lata 2022-2025.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025 został przyjęty Uchwałą Nr LVI/800/22 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 4 lipca 2022 r.

Program obejmuje obszar województwa małopolskiego w jego administracyjnych granicach i stanowi naturalną kontynuację wcześniejszych dokumentów programowych.

Dokument wyznacza priorytety i kierunki działań, które powinny być odniesieniem dla innych programów i projektów realizowanych przez interesariuszy działających na rzecz dziedzictwa kulturowego regionu, dając impuls do współpracy i budowania regionalnej sieci dla zintegrowanych, spójnych i kompletnych działań na rzecz krajobrazu kulturowego Małopolski.

Motto: MAŁOPOLSKA – WARTO WCIAŻ MOCNIEJ SIĘ ZAKORZENIAĆ.

Wizja 2025 (wąska): Małopolanie dumni z zadbanej przestrzeni kulturowej, którą uważają za wspólne dobro i chcą mądrze pomnażać.

Wizja 2025 (szeroka): Małopolska jest silna świadomością dziedzictwa kulturowego, jego wagi i wartości. Jej mieszkańcy i mieszkańcy są z niego dumni, otaczają je troską, a czerpiąc z niego inspiracje, wzbogacają swoją tożsamość w nowych czasach. Unikatowość regionu i jego wielorakie historyczne konteksty, w tym cenna wielokulturowość, dają Małopolanom silną pozycję i są impulsem przemian – mentalnych, społecznych, gospodarczych, ekonomicznych, technologicznych. Świadomość dziedzictwa kulturowego i dbałość o nie, w tym troska o krajobraz kulturowy Małopolski, są mocnym fundamentem rozwoju regionu.

Misja: Pielęgnowanie i przywracanie wartości cennych elementów krajobrazu kulturowego Małopolski, kreowanie poczucia regionalnej tożsamości, wzmacnianie odpowiedzialności obywatelskiej za kulturą spuściznę pokoleń oraz stworzenie spójnego systemu ochrony i opieki nad dziedzictwem.

Misja Programu realizowana będzie poprzez cel strategiczny: Harmonijne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla sprostania wyzwaniom teraźniejszości i przyszłości oraz zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan oraz 3 cele operacyjne:

1. Skuteczną ochronę zasobów dziedzictwa i wartości kulturowych regionu;
2. Efektywne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową;
3. Kompetentną edukację i promocję w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach wyznaczonych celów określono 6 priorytetów oraz 35 kierunków działań (wraz z propozycjami wybranych przedsięwzięć), które stanowią wytyczne horyzontalne ułatwiające prowadzenie skutecznej polityki ochrony regionalnego dziedzictwa oraz sprawowania właściwej opieki właścicielskiej nad posiadanymi dobrami kulturowymi.

• Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”

Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” została przyjęta Uchwałą Nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 (SRWM 2011-2020).

Strategia stanowi przejaw woli samorządowych władz regionalnych do dalszego wzmocnienia pozycji samorządu województwa jako koordynatora i animatora działań rozwojowych podejmowanych w przestrzeni regionalnej. Kierunki polityki w nim opisane składają się na interwencję publiczną, która zakłada harmonijny rozwój, zarówno w sferze społecznej, gospodarczej i środowiskowej, całej Małopolski, przy wykorzystaniu potencjałów terytorialnych i likwidacji barier rozwojowych poszczególnych jej obszarów (rozwój terytorialnie zrównoważony).

W Strategii opisano szczegółowo zagadnienie dziedzictwa kulturowego i uczestnictwo w kulturze. Województwo małopolskie jest regionem posiadającym wyjątkowe obiekty dziedzictwa, stanowiące istotną część narodowego i europejskiego dziedzictwa, mocno wpływające na poczucie narodowej tożsamości Polaków. Spośród 15 obiektów z Polski wpisanych na prestiżową Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, aż 6 miejsc lub zespołów obiektów znajduje się w Małopolsce. Wojewódzka ewidencja zabytków zawiera około 48 000 obiektów, natomiast do wojewódzkiego rejestru zabytków nieruchomych wpisanych jest 5 981 zabytków. Zdecydowana większość z nich zlokalizowana jest w Krakowie i jego najbliższej okolicy, a także w południowej części Małopolski. Wśród zabytków nieruchomych wyróżnia się grupa 174 obiektów o znaczeniu regionalnym.

Wyznaczone wyzwania:

- Zachowanie dziedzictwa dla przyszłych pokoleń, szczególnie przeprowadzenie prac adaptacyjnych i modernizacyjnych obiektów zagrożonych (np. drewnianego budownictwa mieszkalnego – interwencja „in situ”, zabytkowych dworów, pałaców i zamków oraz zabytkowych obiektów techniki).
- Kultura żywa – zachowanie aktywności twórców i animatorów oraz utrzymanie popytu na usługi w sektorze kultury.
- Podtrzymanie wizerunku Małopolski jako regionu silnego kulturowo i twórczo wykorzystującego potencjał innowacji oraz kształtującego swą tożsamość i doceniającego swoje korzenie.
- Kultura dla nowego pokolenia – świadomość i wrażliwość ludzi – wzmocnienie edukacji kulturowej poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej, budowanie tożsamości lokalnej i ponadregionalnej, podnoszenie poziomu wiedzy o kulturze, sztuce i twórcach, kształcenie oraz rozwijanie kompetencji kulturowych i kreatywnych.

W Strategii opisano zagadnienie – Turystyka i przemysły czasu wolnego. Małopolska jest regionem posiadającym wyjątkowe w skali kraju i Europy zasoby kulturowe. W oparciu o ten unikatowy potencjał budowana jest atrakcyjna oferta sektora kultury, która pełni niebagatelną rolę w rozwoju turystyki oraz przemysłów czasu wolnego, a tym samym w rozwoju gospodarczym województwa i decyduje o konkurencyjności regionu. Drugim niewątpliwym atutem Małopolski, w oparciu o który rozwija się turystyka jest jej wyjątkowe położenie geograficzne, zróżnicowanie pod względem ukształtowania krajobrazu oraz atrakcyjności walorów przyrodniczo-krajobrazowych.

W oparciu o unikatowe walory kulturowe i przyrodnicze rozwija się w Małopolsce wiele szlaków tematycznych, prezentujących i promujących różne aspekty dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu, zróżnicowanych tematycznie i o różnym stopniu rozwoju i animacji, w tym: 6 szlaków międzynarodowych, 7 szlaków ponadregionalnych, ponad 30 szlaków regionalnych, blisko 100 turystycznych tras miejskich, blisko 10 tys. km wyznaczonych szlaków turystycznych.

Cel główny: Małopolska regionem zrównoważonego rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i terytorialnym

Realizacja głównego celu oparta na działaniach w pięciu obszarach, dla których wyznaczono cel strategiczny wraz z kierunkami działań. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego opracowano następujące kierunki działań:

Obszar – MAŁOPOLANIE

Główne kierunki działań:

4.1. Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego:

- Ochrona i opieka nad zabytkami nieruchomymi i ruchomymi.
- Działania na rzecz nadawania obiektom zabytkowym nowych funkcji użytkowych, m.in. związanych z działalnością kulturalną, edukacyjną oraz turystyczną.
- Dokumentowanie, zachowywanie i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym wprowadzenie otwartej licencji dla wzorów etnograficznych w oparciu o formy i motywy ludowe.
- Wspieranie twórców ludowych, rzemiosła oraz produktów tradycyjnych i regionalnych.
- Zapewnienie ochrony i właściwego wykorzystania obiektów zaliczanych do dóbr kultury współczesnej.

4.2. Zmiana jakości usług i dostosowanie oferty kultury do zmieniających się potrzeb odbiorców:

- Poprawa jakości istniejącej oraz budowa nowej infrastruktury kultury, a także adaptacja obiektów na cele kulturalne.
- Tworzenie wspólnej oferty kulturalnej w ramach współpracy pomiędzy podmiotami kultury (sieciowanie).
- Poprawa otwartości instytucji kultury na różne potrzeby osób, w tym rodzin z dziećmi, osób z niepełnosprawnościami, seniorów.
- Zwiększanie różnorodności oferty instytucji kultury i wprowadzanie propozycji interdyscyplinarnych, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych, w celu podnoszenia dostępności i atrakcyjności oferty.
- Wspieranie aktywności twórców i animatorów kultury w łączności z odbiorcami.
- Wsparcie rozwoju kadr kultury, w tym animatorów kultury, menadżerów kultury i osób zajmujących się działalnością naukowo-badawczą w instytucjach kultury.
- Wzmocnienie kooperacji podmiotów działających w obszarze kultury z podmiotami przemysłów kreatywnych.
- Optymalizacja mechanizmów zarządzania podmiotami działającymi w obszarze kultury i dziedzictwa.

4.3. Wzmocnienie edukacji kulturalnej:

- Rozwijanie programów edukacji kulturalnej, ukierunkowanych na zróżnicowane grupy odbiorców, wspierających kształtowanie potrzeb i postaw oraz umożliwiających świadome i aktywne uczestnictwo w kulturze.
- Stymulowanie współpracy podmiotów sektora edukacji i kultury dla realizacji programów i propozycji kulturalnych rozwijających umiejętności uniwersalne, w szczególności kompetencje kreatywne dzieci i młodzieży.
- Wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych.
- Stymulowanie międzypokoleniowej wymiany wartości kulturowych poprzez różnorodne inicjatywy społeczne.

4.4. Zachowanie i budowa tożsamości mieszkańców w oparciu o potencjał innowacyjny i tradycję:

- Kreowanie i organizowanie wydarzeń kulturalnych służących pielęgnowaniu polskości oraz rozwojowi i kształtowaniu świadomości narodowej i regionalnej mieszkańców.
- Koordynacja i wsparcie marketingowe wydarzeń kulturalnych inicjowanych przez społeczności i instytucje lokalne.
- Ożywianie potencjałów drzemiących w społecznościach lokalnych, w tym na terenach peryferyjnych, np. górskich, poprzez inicjatywy kulturalne, m.in. organizowanie muzeów domowych i ekomuzeów.

Obszar – GOSPODARKA

Główne kierunki działań:

3.1. Turystyka miejska i kulturowa:

- Tworzenie kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne – pakietowanie i sieciowanie.
- Rozszerzenie oferty turystycznej o usługi towarzyszące.
- Poprawa jakości ofertowanych usług turystycznych (społeczna certyfikacja i znak jakości).
- Wzmocnienie istniejących produktów oraz potencjału oferty pielgrzymkowej.
- Wsparcie i promocja rozwiązań przyjaznych dla środowiska.

3.2. Sport i rekreacja:

- Rozwój infrastruktury sportowej i turystycznej, w tym na potrzeby turystyki rowerowej, górskiej i wodnej.
- Wsparcie infrastruktury towarzyszącej na szlakach rowerowych i górskich oraz trasach turystycznych.
- Ujednolicenie zasad tworzenia i udostępniania szlaków rowerowych i turystycznych.
- Stworzenie oferty specjalistycznej, opartej o turystykę aktywną oraz rozwój zainteresowań i umiejętności.
- Wsparcie i rozwój miejsc aktywnego spędzania czasu (np. parki, kąpieliska, siłownie na wolnym powietrzu, skateparki, tory pumptrackowe, tężnie, punkty widokowe i biwakowe, miejsca obsługi turystów).

3.3. Turystyka biznesowa:

- Utworzenie instytucji zajmującej się pozyskiwaniem i obsługą kongresów oraz inwestycji turystycznych.
- Zaproponowanie nowoczesnej oferty turystyki biznesowej.
- Wzmocnienie wizerunku Małopolski jako destynacji przemysłu spotkań.
- Organizacja wydarzeń sportowych, kulturalnych i biznesowych najwyższej rangi.

3.4. Turystyka zdrowotna:

- Podniesienie jakości usług w małopolskich uzdrowiskach.
- Rozwój kompleksowej oferty sprzedażowej w oparciu o zabiegi uzdrowiskowe, spa i wellness.
- Rozwój oferty turystycznej w oparciu o występujące złoża wód geotermalnych i mineralnych.
- Rozbudowa oferty typu slow tourism, eko i agroturystyki.

3.5. Zintegrowany system współpracy, promocji, informacji i zarządzania w turystyce:

- Zainicjowanie forum środowisk turystycznych.
- Promocja „dobrych praktyk” w turystyce.
- Promocja partnerstwa publiczno-prywatnego w turystyce.
- Tworzenie warunków dla współpracy i wymiany doświadczeń przez przedsiębiorców.
- Stworzenie otoczenia prawnego, organizacyjnego i finansowego dla funkcjonowania Regionalnych i Lokalnych Organizacji Turystycznych w województwie.
- Wspieranie rozwoju kadr dla turystyki.
- Intensyfikacja cyfryzacji oferty turystycznej.
- Wprowadzanie nowych funkcji i rozwój systemu informacji turystycznej.

Obszar – ZARZĄDZANIE STRATEGICZNE ROZWOJEM WOJEWÓDZTWA (Promocja Małopolski)

Główne kierunki działań:

- 3.1. Integrowanie i zapewnienie spójności działań promocyjnych prowadzonych w regionie.
- 3.2. Inicjowanie, koordynacja i wspieranie strategicznych projektów promocyjnych w regionie.
- 3.3. Utrwalanie więzi społecznych i rozwój działań partycypacyjnych, z włączeniem społeczności lokalnych, na rzecz zachowania dobrego imienia Małopolski i Polski w świecie.
- 3.4. Wzmocnienie tożsamości Małopolski w powiązaniu z ożywieniem edukacji kulturowej, jako reakcja na zgłaszane inicjatywy lokalne.
- 3.5. Budowanie marki Małopolski łączącej tradycje i innowacje, z uwzględnieniem aktualnych trendów w marketingu.
- 3.6. Monitoring i okresowe badania marki regionu w kontekście efektywności prowadzonych działań.

Obszar ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE (Rozwój obszarów wiejskich)

Główne kierunki działań:

- 3.1. Rozwój obszarów wiejskich w oparciu o endogeniczne potencjały:
 - Wzmacnianie integracji społeczności wiejskich.
 - Dbanie o lokalne tradycje.
 - Podtrzymywanie tożsamości kulturowej.
 - Ożywianie potencjałów drzemiących w społecznościach lokalnych poprzez inicjatywy kulturalne, w szczególności na terenach peryferyjnych.
 - Promocja produktów regionalnych.
 - Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego na obszarach wiejskich.
- 3.3. Wzmacnianie współpracy ponadlokalnej, w tym działalności NGO i Lokalnych Grup Działania na obszarach wiejskich.
- 3.5. Rozwój obszarów górskich w oparciu o endogeniczne potencjały:
 - Rozwój infrastruktury, kultury i turystyki na obszarach górskich.
- 3.6. Rozwój infrastruktury społecznej, turystycznej i rekreacyjnej w miejscowościach uzdrowiskowych, w tym wzmacnianie procesów rewitalizacji tych ośrodków.
- 3.7. Wzmacnianie procesów integracji obszarów przygranicznych.

• Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego został przyjęty Uchwałą Nr XLVII/732/18 przez Zarząd Województwa Małopolskiego dnia 26 marca 2018 r.

Plan zagospodarowania przestrzennego jest podstawowym instrumentem regionalnej polityki przestrzennej, której kształtowanie i prowadzenie należy do zadań samorządu województwa. Podstawowym zadaniem planu jest określenie celów, zasad oraz kierunków gospodarowania przestrzenią województwa, stanowiące rozwinięcie długofalowej polityki regionalnej.

W tomie pierwszym (Uwarunkowania rozwoju przestrzennego), w podrozdziale Uwarunkowania kulturowe, zostały wskazane elementy, które miały wpływ na bogate dziedzictwo kulturowe tego regionu. Składają się na nie zarówno zabytki architektury, budownictwa, sztuki, archeologii (sfera materialna), ale także tradycje oraz zwyczaje (sfera niematerialna). Teren województwa małopolskiego jest bogaty w obiekty i zespoły zabytkowe. Zachowały się tu liczne przykłady architektury sakralnej, obiekty rezydencjonalne, obronne, mieszkalne, użyteczności publicznej, zabytki techniki, etnograficzne oraz układy przestrzenne miast, wsi i uzdrowisk.

Zgodnie z założeniami Planu, dziedzictwo kulturowe stanowić ma trwały element krajobrazu województwa małopolskiego. Wśród tematycznych celów wymienić można między innymi:

- ochronę i rewaloryzację zasobów dziedzictwa kulturowego dla podniesienia poziomu wiedzy, świadomości historycznej oraz edukacji społeczeństwa, a także możliwości ich wykorzystania;

- wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla ochrony tożsamości regionalnej oraz promocji województwa i jego rozwoju gospodarczego;
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu poprzez prawidłowe kształtowanie struktur przestrzennych od skali urbanistycznej po rozwiązania architektoniczne.

• **Strategia Rozwoju Powiatu Wadowickiego na lata 2021-2027**

Strategia Rozwoju Powiatu Wadowickiego na lata 2015-2020 została przyjęta Uchwałą Nr XXII/220/20 Rady Powiatu w Wadowicach z dnia 29 grudnia 2020 r.

Strategia jest podstawowym dokumentem dla samorządu powiatu. Określa ona obszary, cele oraz kierunki interwencji polityki rozwoju, wskazuje również obszary problemowe wymagające poprawy.

W dokumencie wyodrębniono cztery obszary interwencji najistotniejsze dla dalszego rozwoju Powiatu Wadowickiego, na których wypracowano cele strategiczne i operacyjne. Poniżej wskazano te, które powiązane są z dziedzictwem kulturowym:

Cel operacyjny – Rozwój kultury i dziedzictwa lokalnego.

Działania:

- Rozwój bazy materialnej oraz infrastruktury kultury (instytucji kultury, bibliotek, muzeów, świetlic itp.);
- Wzmocnienie poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców (zachowanie, dokumentowanie, udostępnianie materiałów, danych, artefaktów);
- Podnoszenie kwalifikacji kadr kultury;
- Współpraca podmiotów działających w sferze kultury i dziedzictwa.

W Strategii wskazano, że na obszarze powiatu znajdują się liczne atrakcje dziedzictwa kulturowego (w tym obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO), przyrodniczego, jak również o charakterze religijnym oraz parki rozrywki i różnorodne atrakcje turystyczne. Ponadto obszar powiatu dysponuje gęstą siecią szlaków pieszych i bazą turystyczną a na jego terenie znajdują się liczne zabytki architektury świeckiej i sakralnej.

• **Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego na lata 2022-2025**

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego na lata 2022-2025 został przyjęty Uchwałą Nr XXXII/307/21 Rady Powiatu w Wadowicach z dnia 30 grudnia 2021 r. Program ten stanowi aktualizację Programu obowiązującego w latach 2012-2016 oraz w latach 2017-2019.

Program jest zbiorem wytycznych określających współpracę między samorządem powiatowym, samorządami gminnymi, właścicielami zabytków oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Cele i zadania określone w programie mają służyć nie tylko zachowaniu dziedzictwa kulturowego powiatu wadowickiego, ale także szeroko pojętej współpracy dla poprawy jego stanu i zachowania dla przyszłych pokoleń.

Wyznaczone zadania Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego:

- Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych położonych na terenie powiatu wadowickiego.
- Współpraca z samorządami gminnymi w zakresie tworzenia i aktualizowania gminnych ewidencji zabytków.
- Kontrola ogólnego stanu zachowania zabytków oraz ich zabezpieczenia przeciwpożarowego i przed włamaniem.
- Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego gmin obiektów zabytkowych i obszarów o wysokich walorach przyrodniczych.
- Promocja zabytków i historii miejscowości położonych na terenie powiatu.
- Wspieranie organizacji szkolnych konkursów wiedzy o dziedzictwie kulturowym i zasobach przyrodniczych powiatu.
- Gromadzenie i upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania środków finansowanych na realizację ochrony zabytków.

- Wspieranie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, obsługą ruchu turystycznego, agroturystyki i ekoturystyki.
- Powoływanie społecznych opiekunów zabytków.
- Inicjowanie działań w celu ochrony obiektów dokumentujących tradycyjną zabudowę wiejską (architektura drewniana).
- Wspieranie inicjatyw służących dokumentowaniu obiektów zabytkowych z terenu powiatu (fotografie, rysunki, opisy, zbieranie informacji historycznych i legend).
- Rozwijanie zainteresowań tożsamością regionalną, historią, osobami, dziedzictwem kulturowym regionu poprzez m.in. organizację wystaw, konkursów, szkoleń tematycznie związanych z popularyzacją wiedzy o zabytkach i tradycji regionu.
- Umieszczanie na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru znaków informujących o tym, że dany zabytek podlega ochronie.
- Wyznaczanie nowych szlaków tematycznych i kulturowo-turystycznych w powiecie i włączanie ich w sieć istniejących o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym.
- Wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia związane z historią miejscowości leżących na terenie powiatu, promocja dziedzictwa kulturowego i walorów przyrodniczych powiatu (wydawnictwa albumowe, foldery tematyczne, inne formy popularyzacji).
- Rozwój agroturystyki w oparciu o posiadane walory kulturowe i przyrodnicze.
- Utrwalanie tradycji lokalnych.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty gminne, które dotyczą dziedzictwa kulturowego:

• Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków Gminy Mucharz na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych został opracowany w 2005 r. Wykonany został zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• Strategia Rozwoju Gminy Mucharz na lata 2024-2030

Strategia Rozwoju Gminy Mucharz na lata 2024-2030 została przyjęta Uchwałą Nr VIII/55/2024 Rady Gminy Mucharz z dnia 20 grudnia 2024 r.

To dokument, który wyznacza główny kierunek dalszego rozwoju gminy oraz stanowi istotne wsparcie dla władz samorządowych w strategicznym zarządzaniu potencjałami i zasobami oraz w sprawnym reagowaniu na występujące problemy. Zakłada się, że realizacja założeń strategii przyczyni się do usprawnienia funkcjonowania gminy oraz do wzrostu jakości życia jej mieszkańców.

Strategia kładzie istotny nacisk na ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego, traktując je jako kluczowy element tożsamości lokalnej oraz potencjał rozwoju społeczno-gospodarczego i turystycznego.

Wizja rozwoju gminy zakłada wszechstronny rozwój turystyki z uwzględnieniem świadomej polityki ekologicznej, przy wykorzystaniu i zachowaniu walorów naturalnych oraz dorobku kulturowego. Celem jest uczynienie Gminy Mucharz atrakcyjnym miejscem dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

W ramach strategii podkreślono konieczność ochrony dóbr kultury, zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zobowiązuje ona do uwzględniania wymagań ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury, a także wymagań ładu przestrzennego, urbanistyki i architektury oraz walorów architektonicznych i krajobrazowych. Wskazano również na potrzebę określenia w studium obszarów i obiektów chronionych oraz tych, które powinny zostać objęte ochroną na podstawie przepisów szczególnych.

Podkreślono, że Gmina Mucharz posiada również Program Opieki nad Zabytkami, który określa kierunki działań i zadania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Program ten stanowi podstawę do podejmowania działań mających na celu zachowanie i promocję zabytków oraz krajobrazu kulturowego gminy.

W ramach działań na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego, Gmina Mucharz realizuje również projekty współpracy transgranicznej, takie jak projekt „Piękno niejedno ma imię – współpraca polsko-słowacka”, którego celem jest pobudzenie aktywności kobiet do międzypokoleniowej i międzynarodowej współpracy turystyczno-gospodarczej oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Podsumowując, Strategia traktuje dziedzictwo kulturowe jako istotny element rozwoju gminy, kładąc nacisk na jego ochronę, promocję oraz wykorzystanie w celach turystycznych i edukacyjnych.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Mucharz

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Mucharz zostało przyjęte Uchwałą Nr XXVI/238 Rady Gminy Mucharz z dnia 21 czerwca 2018 r., ze zmianą przyjętą Uchwałą Nr XXII/200 Rady Gminy Mucharz z dnia 27 kwietnia 2021 r.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

Studium wskazuje na konieczność ochrony krajobrazu kulturowego, który stanowi harmonijne połączenie elementów przyrodniczych i wytworów cywilizacji, historycznie ukształtowane w wyniku działalności człowieka.

W ramach ochrony dziedzictwa kulturowego Studium zaleca:

- Rewaloryzację i rewitalizację: dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.
- Zwiększenie atrakcyjności zabytków: na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne, poprzez działania takie jak umieszczanie szyldów i reklam na obiektach zabytkowych zgodnie z określonymi zasadami oraz prowadzenie prac porządkowych przy zabytkowych obiektach.
- Współpracę z lokalnymi społecznościami: w celu zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego, angażując mieszkańców, właścicieli i użytkowników zabytków oraz wspólnoty lokalne.

Studium podkreśla, że system ochrony i opieki nad zabytkami powinien być powiązany z ochroną środowiska przyrodniczego oraz planowaniem i zagospodarowaniem przestrzennym. Skuteczna ochrona dziedzictwa kulturowego wymaga współdziałania samorządów, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców i wspólnot lokalnych.

Podsumowując, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Mucharz traktuje dziedzictwo kulturowe jako istotny element rozwoju gminy, kładąc nacisk na jego ochronę, promocję oraz wykorzystanie w celach turystycznych i edukacyjnych.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Mucharz ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Mucharz to malownicza gmina wiejska położona w południowej Polsce, w południowo-zachodniej części województwa małopolskiego, w południowej części powiatu wadowickiego. Gmina położona na pograniczu jednostek powiatowych. Sąsiednie gminy to: Wadowice i Stryszów (powiat wadowicki) oraz Zembrzyce (powiat suski). W skład gminy wchodzi 6 miejscowości: Mucharz (siedziba gminy), Skawce, Jaszczurowa, Koziniec, Świnna Poręba i Zagórze.

Pod względem fizycznogeograficznym obszar położony jest na pograniczu dwóch mezoregionów – Beskidu Małego oraz Beskidu Makowskiego. Gmina Mucharz charakteryzuje się zróżnicowanym ukształtowaniem terenu, obejmującym doliny potoków oraz wzniesienia Beskidu Małego. Najwyższym punktem jest szczyt Leskowiec (922 m n.p.m.), z którego rozciągają się panoramiczne widoki na okolicę.

Rzeka Skawa przepływa przez gminę, tworząc malowniczy przełom, a w miejscowości Świnna Poręba znajduje się zaporę wodną, która utworzyła Jezioro Mucharskie. Zbiornik ten pełni funkcje retencyjne, przeciwpowodziowe oraz rekreacyjne, oferując możliwości uprawiania sportów wodnych i wędkarstwa.

Lasy zajmują około 40% powierzchni gminy, co przekłada się na wysoki wskaźnik lesistości. Dominują lasy mieszane i górskie, będące siedliskiem wielu gatunków flory i fauny. Na terenie gminy znajdują się również pomniki przyrody, takie jak lipa drobnolistna w Jaszczurowej oraz jaskinie „Mysiorowa Jama” i „Lisia” w Zagórze.

Część obszaru gminy objęta jest ochroną w ramach Parku Krajobrazowego Beskidu Małego oraz sieci Natura 2000, co świadczy o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych tego regionu.

Dzięki swojemu położeniu, bogactwu przyrody i dobrze rozwiniętej infrastrukturze turystycznej, Gmina Mucharz stanowi atrakcyjne miejsce dla miłośników turystyki pieszej, rowerowej oraz wypoczynku na łonie natury.

5.2.2. Rys historyczny Gminy Mucharz¹

Obszar Gminy Mucharz, położony w malowniczym rejonie Beskidu Małego, posiada bogatą historię sięgającą czasów prehistorycznych.

W okresie średniowiecza Mucharz i okoliczne miejscowości włączone do dzielnic śląskiej w 1179 r. przez Kazimierza Sprawiedliwego. W 1254 r. książę Bolesław V Wstydlivy przekazał wieś klasztorowi norbertanek ze Zwierzyńca pod Krakowem, które zarządzały nią aż do okresu rozbiorów. W 1389 r., po spłądowaniu kościoła i zaginięciu starych przywilejów, książę oświęcimski Jan ponownie wydał dokument erekcyjny i dotacyjny dla wsi.

Inne miejscowości gminy również mają długą historię: Jaszczurowa została założona w 1333 r. przez Mikołaja z Benkowic; Zagórze znane jest od 1389 r., kiedy dziedzicem był Mikołaj Zagórski; Skawce lokowano w 1422 r.; Świnna Poręba w 1529 r.; a Koziniec istnieje od 1540 r.

W wyniku I rozbioru Polski w 1772 r., Mucharz znalazł się pod panowaniem Austrii, wchodząc w skład Królestwa Galicji. W 1782 r., na skutek reform cesarza Józefa II, dobra norbertanek zostały skonfiskowane, a Mucharz sprzedano Tomaszowi Wilkońskiemu z Jaszczurowej. Dobra te odziedziczył po nim siostrzeniec Józef Pisarzewski. Kolejnymi właścicielami Mucharza byli: w XIX w. Dominik Knesek, a w latach 1882-1945 rodzina Tetschlów.

¹ <https://www.mucharz.pl/gmina-mucharz/historia>

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r., Mucharz znalazł się w granicach II Rzeczypospolitej, w województwie krakowskim. W czasie II wojny światowej, od 1939 r., wieś została włączona do III Rzeszy i leżała na granicy między Niemcami a Generalnym Gubernatorstwem. Ludność Mucharza doświadczyła represji, przesiedleń i przymusowych prac. Armia Czerwona wkroczyła do Mucharza dnia 22 stycznia 1945 r., przynosząc wyzwolenie.

W latach 1954-1972 Mucharz był siedzibą gromady. W 1986 r. rozpoczęto budowę zapory na Skawie i Jeziora Mucharskiego, co miało znaczący wpływ na krajobraz i rozwój gminy. Budowa ta trwała ponad 30 lat, a jezioro zostało ostatecznie napełnione w 2017 r.

5.3. Krajobraz kulturowy gminy

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne – kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoją gminą oraz zrozumieć jego historię.

Gmina Mucharz, położona w obrębie wzniesień beskidzkich, charakteryzuje się osadnictwem rozwiniętym w dolinach potoków oraz w sąsiedztwie masywów leśnych. Taki układ osadniczy, będący dziedzictwem osadnictwa wołoskiego, jest typowy dla regionu. Na terenie gminy występują dwa charakterystyczne dla terenów wiejskich układy przestrzenne: ulicówka oraz układ przysiółkowy. Ulicówki tworzą ciągi zabudowy wzdłuż głównych dróg, często położonych w osiach dolin wzdłuż cieków wodnych, natomiast zabudowa przysiółkowa powstała na oderwanych polanach śródleśnych.

Pozostałości tradycyjnej zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej, głównie z końca XIX w. i początku XX w., stanowią istotny element dziedzictwa kulturowego gminy. Jednakże, realizacja budowli hydrotechnicznych w dolinie Skawy doprowadziła do częściowego zatarcia historycznych układów przestrzennych. Współczesny rozwój często odbywa się poprzez przebudowę i rozbudowę istniejących ciągów zabudowy, co prowadzi do pojawienia się form architektonicznych obcych tradycji wiejskiej. Szczególnie niekorzystne jest zróżnicowanie formy architektonicznej oraz przypadkowe rozmieszczenie zabudowy na stokach atrakcyjnych krajobrazowo wzniesień.

Negatywne oddziaływanie na krajobraz kulturowy wynika m.in. z eksponowanej lokalizacji budynków, braku zieleni wysokiej w ich otoczeniu, niewłaściwych proporcji bryły oraz stosowania masywnych ogrodzeń. Niepokojącym zjawiskiem jest również ekspansja zabudowy w dolinach oraz na wzniesieniach pomiędzy zwartymi kompleksami leśnymi, w tym rozwój zabudowy wypoczynkowej i rekreacyjnej w wyższych partiach stoków. Tendencja do obudowywania dróg prowadzi do zanikania dystansów przestrzennych między poszczególnymi częściami jednostek osadniczych, co jest niekorzystne zarówno z punktu widzenia ochrony kulturowej, jak i funkcjonalnej.

Charakterystycznym elementem krajobrazu gminy są liczne kapliczki, figury przydrożne oraz pomniki upamiętniające ważne wydarzenia z życia mieszkańców. Obiekty te, często zlokalizowane w znaczących i widocznych miejscach, stanowią istotny składnik lokalnego dziedzictwa kulturowego.

5.3.1. Dziedzictwo materialne – najcenniejsze obiekty zabytkowe z terenu Gminy Mucharz

Materialne dziedzictwo kulturowe gminy to cały dorobek materialny wszystkich pokoleń, jakie zamieszkiwały to miejsce. Są to zarówno układy przestrzenne miejscowości wraz z terenami zieleni komponowanej, powstałe przez stulecia budowle i zastosowane w nich rozwiązania architektoniczne, jak również zabytki ruchome w nich zgromadzone oraz zabytki archeologiczne.

W tej części przedstawiono najcenniejsze obiekty znajdujące się w Gminie Mucharz, czy te, które wpisane są do rejestru zabytków.

Zespół dworsko-parkowy w Jaszczurowej²

Jaszczurowa jest miejscowością lokowaną w XIV w. Od średniowiecza do połowy XIX w. była to wieś szlachecka. Pierwsze informacje na temat dworu pochodzą z początku XVII w. Jaszczurowa należała wtedy do Palczowskich, później do Witkowskich i Wilkońskich, którzy w końcu XVIII i w 1 ćw. XIX w. prowadzili ożywioną działalność gospodarczą i znacznie rozbudowali folwark. W tym czasie powstała klasycystyczna oficyna mieszkalna. Świetnie prosperujący majątek w 2. ćwierci XIX w. powiększyli Pisarzewscy. Po nich Jaszczurową przejęli Knesekowie. Od 1882 do 1945 r. posiadłość należała do Thetschlów. W końcu XIX w. Franciszek Tetschel rozpoczął budowę obecnego dworu ukończoną około 1907 r. eklektyczny budynek z elementami secesji wzniesiony został według indywidualnego projektu przez nieustalonego jak dotąd z nazwiska włoskiego architekta. Po II wojnie światowej majątek upaństwowiono i rozparcelowano na mocy dekretu o reformie rolnej z 1944 r. W dworze od 1952 do 2004 r. mieścił się Państwowy Dom Dziecka. W nadbudowanej w latach 20. XX w. oficynie znajdował się pensjonat, a obecnie mieszczą się mieszkania. W folwarcznych zabudowaniach gospodarczych i na gruntach podworskich prowadziła działalność miejscowa Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna. Obiekty folwarczne zostały rozebrane w związku z budową zbiornika wodnego „Świnna Poręba” na rzece Skawie, którą rozpoczęto w 1986 r.

Zespół dworski w Jaszczurowej usytuowany jest na krawędzi zbiornika. W latach 80. XX w. w obiektach mieszkalnych prowadzono prace remontowe i adaptacyjne: niewielkie w budynku dworu, gruntowne w oficynie. W 2007 r. prawa własności do zespołu odzyskali spadkobiercy rodziny Tetschlów. Obecnie dwór jest w trakcie remontu, a środki na ten cel pochodzą w części z dotacji.

Zespół dworsko-parkowy położony jest w pobliżu granicy Jaszczurowej z Mucharzem. Ochroną konserwatorską objęty jest budynek dworu, oficyna mieszkalna oraz park z brzegami potoku Jaszczurówka na odcinku w granicach zespołu.

Dwór jest obiektem murowanym z cegły, potynkowanym, nakrytym dachem mansardowym z lukarnami i z kopulastym dachem nad wieżą. Budynek wzniesiony został na planie wieloboku, z prostokątnym korpusem, kilkoma ryzalitami i trójtraktowym układem wnętrza. Obiekt czterokondygnacyjny o proporcjonalnej bryle. Fasada od strony podjazdu ma umieszczony centralnie gankiem, z przeszklonym wtórnie tarasem na piętrze. Nad tarasem znajduje się neobarokowy, bogato oprofilowany szczyt z oeil-de-boeuf w polu środkowym, ujętym girlandami. Otwory okienne i drzwiowe ujęte są w ozdobne obramienia. Elewację ryzalitu od południa zdobi kartusz z monogramem tworzącym przeplatające się litery „FHT” (zapewne Franciszek, Helena, Thetschel). We wnętrzu dworu zachowała się część oryginalnego, wyposażenia m.in. metalowa balustrada schodów, stolarka okienna i drzwiowa, drewniana klatka schodowa na poddasze, piękny secesyjny witraż.

Oficyna mieszkalna murowana jest z cegły i kamienia, potynkowana. Obiekt szerokofrontowy, trójtraktowy, nakryty dachami wielospadowymi, na planie wydłużonego prostokąta, dwutraktowy, z ryzalitem środkowym i ryzalitami narożnymi, zwieńczony trójkątnym szczytem z oculusem w tympanonie. W ryzalitach znajdują się klatki schodowe, podcienia i loggie z balustradami tralkowymi. We wnętrzu oficyny zachowana jest część oryginalnej stolarki drzwiowej i okiennej oraz metalowe, ozdobne balustrady z lat 20. XX w.

² Oprac. Tadeusz Śledzikowski, OT NID w Krakowie, 17.09.2014 r.

Park typu angielskiego o powierzchni około 6 ha, założony został zapewne na początku XIX w. W okresie międzywojennym drzewostan w wieku 50 do 300 lat tworzyło 25 gatunków drzew liściastych oraz 10 gatunków drzew iglastych. Były to głównie jesiony, dęby, lipy drobnolistne, kasztanowce, jesiony, wiązy górskie, wejmutki. Obecnie w parku prowadzone są prace konserwatorskie mające na celu uporządkowanie częściowo zachowanego cennego drzewostanu.

Zespół w ostatnich latach przeszedł szereg istotnych prac remontowych i zabezpieczających. Pierwsze poważne działania miały miejsce w 2013 r., kiedy to firma Skanska, w związku z budową Zbiornika Świnna Poręba, przeprowadziła prace mające na celu ochronę zabytku przed zalaniem. W ramach tej inwestycji wybudowano zaporę boczną, przepompownię melioracyjną oraz przełożono bieg potoku Jaszczurówka. Dzięki temu zespół dworski został zabezpieczony przed szkodliwym wpływem wód powierzchniowych i gruntowych.

Kolejny etap prac przypadł na 2023 r. Gmina Mucharz uzyskała wówczas dofinansowanie w wysokości 776 146,51 zł z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków. Środki te przeznaczono na remont i konserwację oryginalnej drewnianej stolarki okiennej i drzwiowej (142 100 zł), konserwację zachodniej części elewacji frontowej pałacu (146 986,51 zł) oraz remont interwencyjny uszkodzonej części więźby i pokrycia dachu oficyny (487 060,00 zł).

W 2024 r. prowadzone były kolejne działania konserwatorskie. Pani Maria Thetschel-Zgud, spadkobierczyni pałacu, skutecznie wnioskowała o dodatkowe fundusze – 20 000 zł – na dalszą konserwację elewacji frontowej.

Dzięki tym staraniom zespół dworsko-parkowy nie tylko odzyskuje swój historyczny wygląd, ale również zyskuje zabezpieczenie techniczne i strukturalne, które pozwala zachować go dla przyszłych pokoleń.

Dom mieszkalno-gospodarczy, Jaszczurowa nr 90

Urokliwy budynek, który pochodzi z 1889 r., to parterowy obiekt o zwartej, prostokątnej bryle z częściowym poddaszem użytkowym. Posadowiony na lekkim spadku terenu, wpisuje się harmonijnie w otaczający krajobraz, zachowując cechy tradycyjnej architektury wiejskiej charakterystycznej dla terenów Małopolski. Budynek przykryty jest prostym dachem dwuspadowym o umiarkowanym nachyleniu połaci, pokrytym ceramiczną dachówką karpiówką. Na kalenicy widoczny jest ceglany komin, który podkreśla tradycyjny charakter budowli.

Elewacja przyziemia wykonana została z łamanego kamienia, starannie opracowanego i uzupełnionego ceglany obramieniami wokół otworów okiennych. Wyższa partia budynku, szczególnie od strony szczytów, została wykonana z drewna – prawdopodobnie w konstrukcji zrębowej lub szkieletowej – z pionowym deskowaniem i charakterystycznym ozdobnym zakończeniem w postaci ząbkowania. Szczyty te są typowe dla architektury galicyjskiej przełomu XIX i XX w.

Wejście do budynku prowadzi przez niewielki, zabudowany ganek z dekoracyjną balustradą i ażurową szyberką, co dodaje całości lekkości i podkreśla detal ciesielski. Otwory okienne są niewielkie, symetrycznie rozmieszczone, częściowo zachowały oryginalne drewniane ramy i okiennice.

Budynek otoczony jest zielenią – w tym starodrzewem i żywopłotem – a od strony drogi oddziela go metalowe ogrodzenie z bramką i murowanymi słupkami. Całość tworzy spójną kompozycję typową dla dawnych domów wiejskich lub możliwie pomocniczych budynków związanych historycznie z pobliskim zespołem dworskim w Jaszczurowej. Charakter i stan zachowania sugerują, że może to być dawny dom ogrodnika, leśniczego lub obiekt o funkcji letniskowej.

Budynek wyróżnia się nie tylko urokliwym położeniem, ale także zachowaną oryginalną formą i detalem architektonicznym, co czyni go cennym przykładem tradycyjnej zabudowy wiejskiej.

Zespół kościoła parafialnego pw. św. Wojciecha, Mucharz nr 111³

Zespół kościelny w Mucharzu stanowi harmonijną i historycznie cenną kompozycję sakralną. Centralnym elementem założenia jest kościół pw. św. Wojciecha – budowla o cechach neogotyckich, wzniesiona z cegły, z charakterystyczną strzelistą wieżą frontową. W bezpośrednim sąsiedztwie świątyni znajduje się murowana kaplica grobowa rodu Knesków, pełniąca funkcję mauzoleum, o wyważonej formie architektonicznej i subtelnym detalach. Integralną częścią zespołu jest również kamienna figura św. Wojciecha ustawiona na postumencie – element o walorach zarówno religijnych, jak i artystycznych. Całość założenia otacza starodrzew – głównie lipy i klony – który wraz z ogrodzeniem wyznacza historyczne granice cmentarza przykościelnego, podkreślając sakralny i zabytkowy charakter miejsca.

Wieś Mucharz lokowana była 1254 r. przez Bolesława Wstydlwego, który dokumentem wydanym w Korczyni, przekazał wieś klasztorowi SS .Norbertanek ze Zwierzyńca pod Krakowem. We wsi istniał w tym czasie kościół parafialny pw. NMP (wzm. 1325-1327), który przetrwał do 1359 r. W 1389 r. książę Jan Oświęcimski wydał ponownie dokument erekcyjny i dotacyjny (po splądrowaniu kościoła przez rabusiów i utracie starych przywilejów). Murowany z kamienia kościół wzniesiony po 1359 r., został gruntownie rozbudowany w latach 1688-1690 i poświęcony przez sufragana krak. ks. Stanisława Szembeka. Otrzymał wówczas wezwanie Św. Wojciecha. Obecny kościół, wybudowany w latach 1835-1868 za czasów probostwa ks. Wawrzyńca Stramskiego ,a ukończony przez ks. Józefa Górkiewicza (proboszcza 1843-1895). Poświęcony został w dniu 10.12.1869 r., a konsekrowany był dnia 5.09.1881 r. przez ks. bpa Krak. Albina Sasa Dunajewskiego.

Kościół parafialny pw. św. Wojciecha o cechach neogotyckich, murowany z kamienia, częściowo tynkowany. Kościół trzynawowy, z węższym prezbiterium zamkniętym ścianą prostą. Po bokach prezbiterium dwie przybudówki zakrystyjne. Wieża wtopiona w korpus budowli, w górnej kondygnacji ośmioboczna, tynkowana. Wieża zwieńczona hełmem ostrosłupowym. Dachy kościoła siodłowe i pulpitowe, kryte blachą. Fasada od zachodu zwieńczona trójkątnym przyczółkiem z bocznymi nadstawami, z dekoracją fryzem arkadkowym. Po bokach w murach fasady wnęki z posągami Świętych Mury rozczłonkowane wydatnymi kamiennymi lizenami, zwieńczone dekoracyjnym, tynkowanym gzymsem podokapowym. Wyposażenie ołtarzowe wnętrza w większości kościoła późnobarokowe i neogotyckie z XVIII i XIX wieku. W inwentarzach kościoła wzmiankowane m.in. obraz Chrystusa u słupa, barokowy sprzed 1690 r.; Św. Józefa z dzieciątkiem z pocz. XVIII w., a ponadto posążek MB z Dzieciątkiem z 2 poł. XIV w.; krucyfiks późnogotycki z XVI w. i wczesnobarokowy, naczynia liturgiczne z XVI-XVIII w.

Kaplica rodowa Knesków wzniesiona została w poł. XIX w. z fundacji właścicieli Jaszczurowej i kolatorów mucharskiego kościoła rodziny Knesków. Dominik Knesek był właścicielem dóbr od 1850 do 1882 r.). Kaplica zbudowana została zapewne w tym samym czasie co kościół (1835-1868), zachowując jedność stylistyczną architektury. Kaplica murowana z kamienia, jedno wewnętrzna, z kryptą grobową pod posadzką. Zbudowana na planie prostokąta, z trójbocznym zamknięciem w apsydzie. Elewacje rozczłonkowane płytkimi lizenami, zwieńczone wydatnym gzymsem koronującym, tynkowanym, z fryzem kostkową. Fasada od zachodu z trójkątnym szczytem ujętym dekoracją arkadkową i okulusem. Portal wejścia o wykroju półkolistym, kamienny, uskokowy. Drzwi dwuskrzydłowe, płycinowe, o ozdobnej, przeszklonej stolarce. Po stronie północnej portalu tablica epitafijna rodziny Tetschlów (Franciszka Tetschla 1881-1961, wł. dóbr Jaszczurowa, żony Marii Tetschlowej 1892-1967 i syna Jerzego 1919-1952) W elewacjach bocznych koliste otwory okienne o kamiennych obramieniach. Wnętrze kaplicy o ścianach tynkowanych, nakrytych sklepieniem kolebkowym. Posadzka kamienna. Na ścianie prezbiterium trój częściowy neogotycki ołtarzyk z gipsowym krucyfiksem i ceramicznymi aniołami, po bokach na ścianie epitafia fundatorów kaplicy Dominika i Wiktorii Knesków.

³ Karty białe zabytku architektury i budownictwa, zabytek.pl

Rzeźba św. Wojciecha na postumencie przy kościele parafialnym ufundowana została w 2 połowie XVIII w. Jej powstanie wiąże się z legendą związaną z podróżą Św. Wojciecha z Czech do Polski, i jego pobytem na ziemi mucharskiej, a także z nadaniem kościołowi wezwania Św. Wojciecha. (1690 r.). Figura kamienna, przedstawia stojącą postać Św. Wojciecha. Święty odziany jest w szaty biskupie tunikę i płaszcz, z mitra na głowie. W dłoni lewej trzyma jeden ze swoich atrybutów świętości – księgę. Dłoń prawa uniesiona jest w geście błogosławieństwa. Rzeźba o cechach barokowych, umieszczona jest na prostopadłościennym, ogyzmsowanym postumencie. Postument wsparty na szerszym cokole. Święty Wojciech (Adalbert) urodził się ok. 956 r. w czeskich Libicach. W 983 r. został biskupem Pragi, bezkompromisowy w o głoszeniu Ewangelii, stawał w obronie niewolników wysyłanych do krajów muzułmańskich. Skonfliktowany z możnymi czeskimi, został zakonikiem benedyktyński w Rzymie, a następnie prowadził akcję ewangelizacyjną na Węgrzech, w Polsce i w pogańskich Prusach. Zginął śmiercią męczeńską w miejscowości Święty Gaj (Prusy) 23.04.997 r. Figura usytuowana jest na terenie przykościelnym.

Starodrzew otaczający zespół kościelny pw. św. Wojciecha w Mucharzu stanowi integralną część historycznego i krajobrazowego charakteru tego miejsca. Rosnące w obrębie ogrodzenia kościoła drzewa to głównie okazałe lipy drobnolistne i klony pospolite, w wieku szacowanym na ponad 100 lat. Ich rozmieszczenie jest nieregularne, lecz tworzy czytelny szpaler wzdłuż ogrodzenia oraz częściowo wzdłuż alejek prowadzących do świątyni.

Starodrzew pełni nie tylko funkcję estetyczną i klimatyczną, ale ma także walor przyrodniczy i kulturowy – jego obecność jest typowa dla tradycyjnych wiejskich założeń kościelnych, gdzie drzewa sadzono jako naturalne granice cmentarza lub miejsca zadumy. Dodatkowo mogą występować pojedyncze egzemplarze jesionu lub dębu, choć dominują lipy i klony.

Zachowanie starodrzewu jest szczególnie istotne ze względu na jego kompozycyjne powiązanie z architekturą świątyni, kaplicą grobową Knezków oraz rzeźbą św. Wojciecha, a także z uwagi na wartość przyrodniczą w kontekście lokalnego ekosystemu. Teren wymaga stałego monitorowania stanu zdrowotnego drzew i odpowiednich działań pielęgnacyjnych w celu zapewnienia ich trwałości oraz bezpieczeństwa odwiedzających.

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki uznane za część własnego dziedzictwa. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem. Większość tych elementów na terenie Gminy Mucharz nie była naukowo badana.

Obowiązkiem władz gminnych jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie i przekazywanie następnym pokoleniom, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną. Ochrona skupia się głównie na procesach przekazywania elementów dziedzictwa niematerialnego z pokolenia na pokolenie, (np.: w opowieściach, pieśniach, obrzędach rodzinnych, ceremoniach lokalnych czy w przekazie umiejętności z ojca na syna albo z mistrza na ucznia), a nie na wytwarzaniu konkretnych środków, za pomocą których jest wyrażane (takich jak przedstawienia taneczne, pieśni, instrumenty muzyczne czy rzemiosło).

Niematerialne dziedzictwo kulturowe Gminy Mucharz stanowi cenny zasób, który przyczynia się do budowania tożsamości lokalnej społeczności oraz promowania regionu jako miejsca bogatego w tradycję i kulturę.

• TRADYCJE I ZWYCZAJE LUDOWE

Gmina Mucharz, położona w malowniczym regionie Beskidu Małego, kultywuje bogate tradycje ludowe przekazywane z pokolenia na pokolenie. Wśród nich wyróżniają się obrzędy związane z cyklem życia, takie jak wesela, chrzciny czy pogrzeby, które zachowały wiele elementów dawnych rytuałów. Lokalne społeczności pielęgnują również zwyczaje doroczne, w tym obchody świąt kościelnych i świeckich, które często łączą się z organizacją festynów, jarmarków i innych wydarzeń kulturalnych.

Ważną rolę w podtrzymywaniu tradycji odgrywają Koła Gospodyń Wiejskich, takie jak „Jaszczurowianki” w Jaszczurowej czy Koło Gospodyń Wiejskich w Świnnej Porębie, które organizują warsztaty, pokazy i prezentacje związane z lokalnymi obyczajami. Dzięki ich działalności młodsze pokolenia mają okazję poznawać i uczestniczyć w tradycyjnych praktykach społeczności.

• RZEMIOSŁO I SZTUKA LUDOWA

Rzemiosło i sztuka ludowa są integralną częścią dziedzictwa Gminy Mucharz. Mieszkańcy pielęgnują tradycyjne techniki rękodzielnicze, takie jak haft, koronkarstwo, garncarstwo czy wyroby z drewna. Wyroby te często zdobią lokalne domy i są prezentowane podczas regionalnych festynów i wystaw.

W Kozinięcu działa Ludowa Kapela „Kozinianie”, która wykonuje tradycyjne utwory muzyczne regionu, przyczyniając się do zachowania i promocji lokalnej kultury muzycznej. Ich repertuar obejmuje pieśni ludowe, przyspiewki i melodie taneczne charakterystyczne dla tego obszaru.

• LEGENDY

Gmina Mucharz bogata jest w lokalne legendy i opowieści przekazywane ustnie przez pokolenia. Te historie często związane są z konkretnymi miejscami, takimi jak kapliczki, krzyże przydrożne czy naturalne formacje terenu, nadając im szczególne znaczenie w świadomości mieszkańców. Legendy te nie tylko bawią, ale również uczą i przekazują wartości oraz normy społeczne zakorzenione w lokalnej tradycji:

- **Legenda o drzwiach kościoła w Mucharzu** – według miejscowej opowieści, drzwi kościoła w Mucharzu posiadają niezwykłą historię. Legenda głosi, że pewnego dnia, gdy kościół był jeszcze w budowie, nieznanymi sprawcy próbowali ukraść jego drzwi. Jednakże, gdy tylko próbowali je wynieść, drzwi stały się tak ciężkie, że nie byli w stanie ich unieść. Uznano to za znak boski, a drzwi pozostały na swoim miejscu, stając się symbolem ochrony i opieki nad świątynią.
- **Legenda o Upalenisku i Sikonionce** – wzgórze Upalenisko (442 m n.p.m.), położone nad Mucharzem, zawdzięcza swoją nazwę dramatycznemu wydarzeniu. Legenda opowiada o kobiecie zwanej Sikonionką, oskarżonej o czary, która została spalona na stosie na szczycie wzgórza. To tragiczne zdarzenie miało nadać nazwę temu miejscu i stało się przestrożą dla mieszkańców przed pochopnym osądzaniem innych.
- **Legenda o Mysiorowej Dziurze** – na zboczach Kurczyny, w miejscowości Zagórze, znajduje się jaskinia znana jako Mysiorowa Dziura. Legenda głosi, że w czasach dawnych, pewien mieszkaniec o imieniu Mysior ukrywał się w tej jaskini przed prześladowaniami. Miejsce to stało się symbolem schronienia i przetrwania w trudnych czasach.
- **Legenda o kapliczce „Panienka”** – w Mucharzu, przy drodze w sąsiedztwie Urzędu Gminy, stoi kapliczka z figurą Matki Boskiej z 1773 r., nazywana przez lokalną społeczność „Panienką”. Legenda opowiada, że pewnego dnia pijany przechodzień oparł się o kapliczkę, powodując jej przekrzywienie. Od tego czasu figura Maryi jest odrobinę przechylona, co mieszkańcy interpretują jako przypomnienie o potrzebie szacunku dla miejsc świętych.

Legendy te są nie tylko fascynującymi opowieściami, ale także ważnymi elementami kultury i historii Gminy Mucharz. Przekazywane ustnie przez pokolenia, stanowią one żywe świadectwo bogatej tradycji regionu.

• KULTURA

Kultura w Gminie Mucharz jest dynamicznie rozwijającą się dziedziną, opartą na współpracy instytucji samorządowych, organizacji pozarządowych oraz aktywnych mieszkańców. Działania te mają na celu pielęgnowanie lokalnych tradycji, promowanie dziedzictwa kulturowego oraz integrację społeczności.

Główną instytucją odpowiedzialną za rozwój kultury w gminie jest **Gminny Ośrodek Kultury i Czytelnictwa w Mucharzu (GOKiC)**. GOKiC posiada rozbudowaną strukturę, obejmującą: Biuro główne w Mucharzu, Wiejskie Domy Kultury w Jaszczurowej, Koziańcu i Świnnej Porębie, Świetlice w Mucharzu i Skawcach, cztery biblioteki gminne.

W ramach GOKiC działają liczne grupy artystyczne i inicjatywy, takie jak:

- Zespół Śpiewaczy „Jaszczurowianki”,
- Ludowa Dziecięca Kapela „Kozinianie”,
- Zespoły taneczne „Hocus Pokus” i „Abracadabra”,
- Klub Fotograficzny „OKNO”.

Te grupy aktywnie uczestniczą w konkursach i przeglądach artystycznych, zarówno na szczeblu lokalnym, jak i ogólnopolskim, zdobywając liczne wyróżnienia.

Koła Gospodyń Wiejskich w Gminie Mucharz odgrywają kluczową rolę w kultywowaniu tradycji i zwyczajów ludowych. Organizują warsztaty rękodzielnicze, kulinarne oraz wydarzenia kulturalne, takie jak festyny i dożynki. Dzięki ich zaangażowaniu, młodsze pokolenia mają możliwość poznania lokalnych obyczajów i tradycji.

W Mucharzu znajduje się Izba pamięci pisarki Janiny Barbary Górkiewiczowej powstała w 2007 r., mieści się w Szkole Podstawowej w Jaszczurowej. Izba powstała z inicjatywy ówczesnego Gimnazjum w Mucharzu, które 24 marca 2007 r. przyjęło imię Janiny Barbary Górkiewiczowej i odebrało sztandar. Izba mieści się na parterze w jednej z sal szkoły. Wśród eksponatów znajdują się prywatne zbiory autorki przekazane szkole przez córkę. Są to: maszyna do pisania, meble i sprzęt domowy, odręczne rysunki, akwarela prof. Jana Sarnickiego, rodzinne fotografie, świadectwa szkolne, legitymacje, odznaczenia, książki oraz charakterystyczna, znana z fotografii chusta. Gromadzone są dodatkowo różne pamiątki sprzed lat, związane z regionem, jak m.in. przedmioty gospodarstwa domowego, sprzęt rolniczy, dokumenty, odznaczenia i fotografie. Wszystkie one wpisują się w świat przedstawiony w utworach literackich Janiny Barbary Górkiewiczowej. W ramach projektu i w oparciu o izbę powstało także archiwum fotograficzne gminy pn. „Wieś na dnie jeziora”. W Izbie znajduje się również bogaty księgozbiór regionalny innych autorów: Emila Zegadłowicza, Janiny Brzostowskiej, Edwarda Kozikowskiego czy Józefa Putka. Stale też dokupywane są archiwalne wydania tych autorów.

Gmina należy do Stowarzyszenia Dolina Karpią, która jest organizacją pozarządową działającą od 2006 r. na rzecz zrównoważonego rozwoju Doliny Karpią. Obszar działania Stowarzyszenia stanowi obecnie dziesięć gmin położonych w Małopolsce w powiecie oświęcimskim (Osiek, Polanka Wielka, Przekiszów i Zator) oraz wadowickim (Brzeźnica, Kalwaria Zebrzydowska, Mucharz, Spytkowice, Stryszów i Tomice). Stowarzyszenie Dolina Karpią jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego, mającym na celu działanie na rzecz wzmocnienia aktywności lokalnej, rozwoju przedsiębiorczości wykorzystującej lokalne zasoby kulturowe, historyczne i przyrodnicze, a także wzrostu atrakcyjności turystycznej Doliny Karpią poprzez budowanie spójnej i widocznej oferty turystycznej.

W Gminie Mucharz działa wiele organizacji pozarządowych, które wspierają rozwój kultury:

- **Stowarzyszenie Gmin Babogórskich (SGB)** – wspiera inicjatywy związane z zachowaniem kultury i folkloru regionu. Organizuje konkursy, wystawy oraz sympozja popularno-naukowe pod wspólnym tytułem „Dziedzictwo kulturowe obszaru Babiej Góry”.
- **Stowarzyszenie „Kleks”** – skupia się na wspieraniu edukacji i kultury wśród dzieci i młodzieży, organizując różnorodne zajęcia i warsztaty.
- **Stowarzyszenie „Wokół Jeziora Mucharskiego”** – działa na rzecz promocji gminy oraz organizacji wydarzeń kulturalnych i rekreacyjnych związanych z Jeziorem Mucharskim.

Dzięki współpracy tych instytucji i organizacji, Gmina Mucharz skutecznie rozwija swoją ofertę kulturalną, dbając o zachowanie dziedzictwa oraz integrację społeczności lokalnej.

Na terenie gminy organizowane są różnego rodzaju imprezy, wydarzenia kulturalne. Są one efektem zaangażowania lokalnych instytucji, takich jak GOKiC, oraz organizacji społecznych i mieszkańców, którzy wspólnie dbają o rozwój życia kulturalnego w Gminie Mucharz.

Do najważniejszych imprez kulturalnych organizowanych na terenie gminy należą:

- **Lato z Gminą Mucharz** – kultura dla każdego – to cykliczne wydarzenie letnie, organizowane przez Gminny Ośrodek Kultury i Czytelnictwa (GOKiC) oraz Stowarzyszenie „Wokół Jeziora Mucharskiego”, przy wsparciu Gminy Mucharz. W ramach imprezy odbywają się koncerty znanych artystów, takich jak Czadoman, Słowianki, Dominik Radwan, DJ Hubertuse, DJ Simo i DJ Martin. Wydarzenie przyciąga mieszkańców oraz turystów, oferując różnorodne atrakcje kulturalne i rekreacyjne.
- **Polsko-Słowacki Festiwal Pieroga** – festiwal ten jest efektem współpracy Gminy Mucharz z partnerską Gminą Ochodnica na Słowacji. Podczas wydarzenia uczestnicy mogą degustować różnorodne pierogi przygotowane przez mieszkańców obu gmin, a także wziąć udział w konkursie na najlepsze pierogi. Festiwal promuje lokalne tradycje kulinarne i integruje społeczności obu regionów.
- **Dni Ziemi Mucharskiej** – to coroczne święto gminy, podczas którego organizowane są koncerty, występy artystyczne, pokazy rękodzieła oraz zawody sportowe. Wydarzenie ma na celu promocję lokalnej kultury, tradycji i osiągnięć mieszkańców.
- **Targi Turystyczne Doliny Karpi** – organizowane w ramach współpracy z Doliną Karpi, targi te prezentują ofertę turystyczną regionu, lokalne produkty i rękodzieło. Wydarzenie odbywa się na Rynku w Zatorze oraz na terenach rekreacyjnych nad Jeziorem Mucharskim, przyciągając licznych odwiedzających.
- **Warsztaty kulinarne i rękodzielnicze** – Gmina Mucharz regularnie organizuje warsztaty kulinarne i rękodzielnicze dla mieszkańców, mające na celu zachowanie i promocję lokalnych tradycji. Przykładem są warsztaty kulinarne realizowane w ramach projektu „Piękno niejedno ma imię – współpraca polsko-słowacka”, podczas których uczestnicy poznają przepisy kuchni regionalnej.

• TURYSTYKA

Największą atrakcją gminy jest Jezioro Mucharskie (Zbiornik Świnna Poręba), rozciągające się na długości 11 km. Jezioro powstało jako zbiornik retencyjny na rzece Skawie, pełniąc funkcje przeciwpowodziowe, a także rekreacyjne. Otoczone malowniczymi wzgórzami, takimi jak Jaroszowicka Góra, Upaliska, Kurczyna i Starowidz, jezioro oferuje liczne atrakcje: plaże i kąpieliska, wypożyczalnie sprzętu wodnego, rejsy statkiem, ścieżki rowerowe i piesze.

Dodatkowo w weekendy w okresie od maja do września udostępniono dla turystów koronę zapory Jeziora Mucharskiego, skąd rozpościera się panoramiczny widok na okolicę.

Gmina Mucharz jest doskonałym miejscem dla miłośników pieszych wędrówek i rowerowych przejazdów. Wśród najpopularniejszych szlaków znajdują się:

- szlak na Groń Jana Pawła II i Leskowiec (922 m n.p.m.): trasa prowadząca przez malownicze tereny Beskidu Małego.
- szlak na Łamaną Skałę: dalsza część trasy z Leskowca, oferująca piękne widoki.

- żółty szlak z Grotą Wierchy: upamiętniający wędrówki ks. Karola Wojtyły, zbudowano na nim Grotę Wierchy.
- czarny szlak na Jaroszewicką Górę (541 m n.p.m.), Starowidz (534 m n.p.m.), Chełm (603 m n.p.m.), Żmijową (595 m n.p.m.), Gołuszkową Górę (715 m n.p.m.) oraz Magurkę Ponikiewską (790 m n.p.m.): Trasy prowadzące przez zalesione wzgórza z pięknymi panoramami.
- trasa rowerowa wokół Jeziora Mucharskiego: Ścieżki prowadzące wzdłuż jeziora, idealne dla rodzinnych wycieczek.
- trasa rowerowa górską: dla bardziej zaawansowanych rowerzystów, trasy prowadzące przez wzniesienia Beskidu Małego.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Mucharz nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków, tj. wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Mucharz znajdują się 4 zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, w tym 1 stanowisko archeologiczne (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Mucharz

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	DATA WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW
1	Jaszczurowa	pozostałość zespołu dworsko-parkowego	[A-838/M] z dnia 16.02.2010 r.
2	Jaszczurowa nr 90	dom mieszkalno-gospodarczy	A-520 z dnia 24.09.1987 r. (B) [A-849/M]
3	Mucharz	zespół kościelny: kościół pw. św. Wojciecha, kaplica rodowa Knesków, rzeźba św. Wojciecha na postumencie, starodrzew w otoczeniu w obrębie ogrodzenia	A-718/95 z dnia 02.12.1995 r. [A-929/M]
4	Zagórze	wczesnośredniowieczne grodzisko, stanowisko nr 3, AZP 107-52	A440/84 z dnia 20.07.1984 r.

* w nawiasach kwadratowych podano nowe numery rejestru dla obiektów przeniesionych do księgi rejestru woj. małopolskiego

** B – dawne województwo bielskie

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Na terenie Gminy Mucharz znajdują się trzy zabytki ruchome objęte ochroną prawną przez wpisanie do rejestru zabytków województwa małopolskiego (Tabela nr 2).

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Mucharz

LP.	ADRES	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR I DATA WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Mucharz	kapliczka przydrożna z figurą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej z 1773 r.	B-55/1; dec. z dnia 15.03.1994 r.
2	Mucharz	kapliczka przydrożna z figurą św. Wojciecha w miejscowości Mucharz (w otoczeniu kościoła parafialnego)	B-60/1; dec. z dn. 11.12.1995 r.
3	Skawce	kapliczka przydrożna – postument z figurą Chrystusa upadającego pod krzyżem	B-321/M; dec. z dn. 07.01.2013 r.

5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania gminnych aktów planowania przestrzennego zgodnie z art. 3 .1. i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określeniu ustaleń gminnych aktów planowania przestrzennego. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,

- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnić ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustalać strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Mucharz jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono szczegółowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustalenia te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na terenie Gminy Mucharz obowiązują obecnie następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

- Uchwała Nr XXVIII/270 Rady Gminy Mucharz z dnia 22 lutego 2022 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Mucharz;
- Uchwała Nr XXII/201 Rady Gminy Mucharz z dnia 27 kwietnia 2021 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Mucharz;
- Uchwała XI/88 Rady Gminy Mucharz z dnia 13.12.2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Mucharz;

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (* Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej. Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomych Gminy Mucharz została wykonana w 2010 r. Przy opracowaniu GPOnZ dokonano aktualizacji ewidencji. Ewidencja została opracowana zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Załącznik nr 1 i nr 2.

Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Od końca lat 70. XX w. wdrażany był program AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się archeologiczne badania powierzchniowe. Nie jest to zbiór zamknięty i nie można wykluczyć, iż w wyniku dalszej weryfikacji i prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady działalności człowieka.

Wśród zabytków archeologicznych wyróżnić można dwa typy: ruchome i nieruchome. Zgodnie art. 3 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny jest to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Natomiast zabytki ruchome to wszelkiego rodzaju przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, zarówno wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń itp., jak i tzw. ekofakty – występujące na stanowisku pozostałości organiczne i nieorganiczne pochodzące ze środowiska naturalnego.

Na obszarze Gminy Mucharz zewidencjonowanych zostało 71 stanowisk archeologicznych, z czego 3 stanowiska nie posiadają dokładnej lokalizacji. Spośród zabytków archeologicznych największe znaczenie dla odtworzenia historii miejscowego osadnictwa mają dwa typy stanowisk archeologicznych: osady i cmentarzyska. Szczególną wartość przedstawiają tzw. stanowiska wielokulturowe tj. takie, w obrębie, których odkryto ślady pobytu kilku następujących po sobie grup ludności reprezentujących odmienne kultury archeologiczne i różny poziom rozwoju i umiejętności. Na terenie gminy znanych jest 11 takich stanowisk: Mucharz – 9, Jaszczurowa – 1, Świnna Poręba – 1).

W związku z budową Jeziora Mucharskiego (wcześniej znanego jako Zbiornik Wodny Świnna Poręba), w regionie tym przeprowadzono szeroko zakrojone badania archeologiczne, w wyniku których odkryto liczne i cenne stanowiska. W toku prac rozpoznano 12 stanowisk archeologicznych. Badania te znacznie zmieniły postrzeganie pradziejowego osadnictwa w dolinie Skawy. Odkryte pozostałości osadnictwa sięgają od schyłkowego paleolitu, czyli 12-10 tysięcy lat p.n.e., aż po czasy średniowieczne i nowożytny (XVIII-XIX w.). W toku badań natrafiono na pozostałości obozowisk i osad, w tym fragmenty konstrukcji mieszkalnych (szałasów), tysiące artefaktów krzemiennych, narzędzia, a także średniowieczne mury i pozostałości po XVIII- lub XIX-wiecznym dworze, znajdującym się na wyspie na Zagórzu.

Wśród stanowisk jedno zostało wpisane do rejestru zabytków (nr A440/84 z dnia 20.07.1984 r.). Jest to wczesnośredniowieczne grodzisko w Zagórzu, oznaczone jako stanowisko nr 3 w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP 107-52/76). Grodzisko położone jest na jednym ze wzniesień Beskidu Małego, w miejscowości Zagórze. Teren ten charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą, z licznymi wzgórzami i dolinami, co w przeszłości sprzyjało zakładaniu osad obronnych.

Wykaz stanowisk ujętych w gminnej ewidencji zabytków przedstawia Załącznik nr 2.

Stanowiska archeologiczne wymagają badań jedynie w przypadku zagrożenia związanego z różnego rodzaju robotami ziemnymi planowanymi na ich terenie lub w ich rejonie.

Roboty budowlane na stanowiskach archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków są dopuszczalne pod warunkiem uzyskania pozwolenia konserwatorskiego na ich prowadzenie przy zabytku wpisanym do rejestru (art. 36 ust. 1 pkt 1 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami). Uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami Prawa budowlanego.

Zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami – art. 31. 1a. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować: 1) 2) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego – jest

obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. 2. Zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, o których mowa w ust. 1a, ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji, wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanej do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

Rozrost systemu korzennego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku kolizji z stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.6.2. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Mucharz,
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Mucharz.

Gmina Mucharz jest właścicielem 5 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 2 obiekty wpisane są do rejestru zabytków (Tabela nr 3).

Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których Gmina Mucharz jest właścicielem

LP.	ADRES	OBIEKT
1	Mucharz k. nr 40	kapliczka z figurą Chrystusa Nazareńskiego
2	Mucharz k. d. nr 44	figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej
3	Mucharz k. nr 247	kapliczka murowana, wnętrzowa z figurą Matki Boskiej
4	Mucharz k. nr 274	figura kamienna ecce homo
5	Skawce „Borowina Skawiecka”, dz. nr 535/4	kapliczka – postument z figurą Chrystusa upadającego pod krzyżem

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całość

przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobyków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 7 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Mucharz.

Tabela nr 7. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY MUCHARZ	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające zasady ochrony obiektów zabytkowych; • uchwała w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków; • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • zachowane historyczne układy ruralistyczne wsi; • zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej oraz zespoły dworsko/pałacowe z założeniami parkowymi; • tradycyjna architektura wiejska z XIX i XX w.; • krajobraz kulturowy związany z licznymi figurami i kapliczkami przydrożnymi; • największą atrakcją gminy jest Jezioro Mucharskie (Zbiornik Świnna Poręba); • tereny objęte prawnymi formami ochrony przyrody: Park Krajobrazowy Beskidu Małego, Obszary Natura 2000, Obszar Chronionego 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • budynki występujące w gminnej ewidencji zabytków, które są własnością prywatną wymagają przeprowadzenia prac zabezpieczających, jak i wyeksponowania ich walorów; • degradacja elementów historycznych układów przestrzennych poprzez lokalizację nowej zabudowy; • niewystarczająca wizualizacja obszaru; • niewielka baza turystyczna i gastronomiczna.

<p>Krajobrazu Pogórza Wielickiego, pomniki przyrody;</p> <ul style="list-style-type: none"> • aktywna działalność Gminnego Ośrodka Kultury i Czytelnictwa w Mucharzu, Wiejskiego Domu Kultury w Jaszczurowej, Koziańcu i Świnnej Porębie, Świątlic w Mucharzu i Skawcach, czterech bibliotek gminnych oraz kół gospodyń wiejskich; • przynależność gminy do Lokalnej Grupy Działania „Gościńiec 4 Żywiołów” (LGD G4Ż); • oznakowane szlaki turystyczne, w tym piesze, trasy rowerowe oraz konne. 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • modernizacja zabytkowych obiektów na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych; • konkursy dające możliwość otrzymania dotacji na zabytki i zabytkowe kapliczki; • możliwość współpracy z instytucjami naukowymi i konserwatorskimi (np. UJ, Politechnika Krakowska, WKZ w Krakowie); • rozwój turystyki kulturowej i krajobrazowej w związku z powstaniem Jeziora Mucharskiego; • opracowania strategiczne zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich i realizacja wytyczonych zadań; • uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategii rozwoju gminy; • wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • sezonowość turystyki; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • spadek zainteresowania turystyką lokalną, w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki zagranicznej; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych, w tym zabytkowych parków.

<ul style="list-style-type: none"> • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa kulturowego; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków. 	
---	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Mucharz. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono priorytety, cele szczegółowe wraz z działaniami (Tabela nr 4), które są kontynuacją działań określonych w Programie opieki nad zabytkami Gminy Mucharz na lata 2012-2016 oraz Gminnym programie opieki nad zabytkami Gminy Mucharz na lata 2018-2021. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji działań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 4.

Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

PRIORYTET I: Rewitalizacja dziedzictwa kulturowego poprzez ochronę i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego Gminy Mucharz.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Gminy Mucharz.

W ramach powyższych priorytetów określono cele szczegółowe, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe działania.

Tabela nr 4. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Mucharz

Priorytet I: Rewitalizacja dziedzictwa kulturowego poprzez ochronę i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego Gminy Mucharz.		
CELE SZCZEGÓŁOWE	DZIAŁANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy.	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPONZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Gminy.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Sporządzenie aktualizacji Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego.	Czy opracowano aktualizację Planu
Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w gminie	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (Tabela nr 3).	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków
	Współpraca społeczności lokalnych w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów ujętych w GEZ, w tym obiektów małej architektury w celu poprawy estetyki tych obiektów.	
	Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego przy ścisłej współpracy.	Ilość pozyskanych środków, z kim współpracowano, na jakie zadania pozyskano środki
	Coroczne rezerwowanie środków w budżecie gminnym przeznaczonych na dofinansowania udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków, zgodnie ze złożonymi wnioskami do budżetu o zarezerwowanie środków.	Ilość złożonych wniosków, wartość przyznanych dotacji, na ile obiektów

<p>Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.</p>	<p>Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.</p>	<p>Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, jakie działania zrealizowano, z kim, wartość poniesionych środków</p>
	<p>Inicjowanie i wspieranie działań zmierzających do rozwoju na terenie gminy ścieżek rowerowych i spacerowych, ze zwróceniem szczególnej uwagi na ich powiązanie z obiektami zabytkowymi oraz na ich popularyzowanie, a także budowa małej architektury turystycznej.</p>	<p>Czy powstały nowe trasy, czy jakieś zmieniono, jakie obiekty ujęto na trasie</p>
	<p>Rewitalizacja istniejących i budowa nowych szlaków turystycznych, w tym ścieżek historyczno-przyrodniczych, a w szczególności: utworzenie szlaków oraz ścieżek tematycznych, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Szlak Historii i Architektury Sakralnej, – Szlak Wokół Jeziora Mucharskiego – historia i przyroda, – Szlak Drewnianych Kapliczek i Krzyży Przydrożnych. <p>Dodatkami do tras mogłyby być tablice informacyjne, QR kody z nagraniami lokalnych opowieści.</p>	
	<p>Ustawienie tablic informacyjnych zawierających historię oraz opis obiektu przy obiektach wpisanych do rejestru zabytku.</p>	<p>Gdzie ustawiono tablice, jakie informacje wskazano</p>
	<p>Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.</p>	<p>Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków</p>

Priorytet II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców Gminy Mucharz.		
CELE SZCZEGÓŁOWE	DZIAŁANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy, np.: – opracowanie ulotek promujących zabytki gminy (również w formie edukacyjnej).	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	<p>Promocja dziedzictwa kulturowego w Gminie Mucharz może obejmować różnorodne działania, które przyczynią się do zwiększenia świadomości mieszkańców i turystów na temat lokalnego dziedzictwa. Propozycje:</p> <p>1. Inwentaryzacja i dokumentacja dziedzictwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Opracowanie katalogu zabytków i miejsc pamięci (kościół, kapliczki, domy drewniane, stare szkoły, krzyże przydrożne). – Digitalizacja zasobów kulturowych – fotografie, filmy, nagrania świadków historii. – Tworzenie lokalnego archiwum historii mówionej – wywiady z seniorami nt. tradycji i dawnych zwyczajów. <p>2. Oznakowanie i infrastruktura turystyczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Tablice informacyjne przy zabytkach i miejscach historycznych z opisem, kodem QR i zdjęciami archiwalnymi. – Tematyczne szlaki kulturowe (np. szlak sakralny, szlak kapliczek, śladami dawnego Mucharza przed zalaniem). – Aplikacja mobilna lub mapa interaktywna z trasami i informacjami kulturowymi. <p>3. Promocja zewnętrzna i medialna, przykładowo:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Publikacja albumu i przewodnika. – Strona internetowa i media społecznościowe poświęcone lokalnej kulturze i historii (np. profil "Mucharz – historia żywa"). – Współpraca z mediami regionalnymi i portalami turystycznymi – cykle artykułów, relacje z wydarzeń. <p>4. Edukacja i zaangażowanie lokalnej społeczności, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Warsztaty dla dzieci i młodzieży – np. „Mały etnograf”, „Zrób swoją kapliczkę”, „Opowiedz babcię/dziadka”. – Konkursy historyczne, plastyczne i literackie nt. dziedzictwa Mucharza. 	Jakie działania zaplanowano, jakie zrealizowano, z kim współpracowano, jakich obiektów dotyczyły, wartość poniesionych środków, czy pozyskano środki z zewnątrz

	– Współpraca ze szkołami i KGW – tworzenie zeszytów edukacyjnych, organizacja „żywych lekcji historii”	
	Współpraca przy działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki itp.	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział, ich tematyka, miejsca gdzie się odbyły, z kim współpracowano
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy w ścisłej współpracy z instytucjami kultury.	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujęte w gminnej ewidencji zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Mucharz,
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• instrumenty koordynacji:

- realizacja projektów i programów Gminy Mucharz dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• instrumenty kontrolne:

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Mucharz,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na:

- zapewnieniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie, powiatowe,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),

- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• **źródła pozostałe:**

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Zgodnie z art. 78 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.
- Jeżeli zabytek, o którym mowa w ust. 1, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.
- W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.
- Łączna wysokość dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i wojewódzkiego konserwatora zabytków nie może przekraczać wysokości dofinansowania określonej w ust. 1-3.
- Dotacja, o której mowa w art. 74 ust. 2, jest udzielana we wnioskowanej wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich.

• **Dotacje Konserwatora Zabytków w Krakowie** – środki finansowe z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest wojewoda, poprzez Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczone są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zabytków położonych na terenie województwa małopolskiego, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym. Regulamin dotyczący dotacji na stronie www.wuoz.malopolska.pl.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe** – dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Rady Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Województwa Małopolskiego – zgodnie z Uchwałą Nr LVI/917/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 27 października 2014 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego. Wnioski o dotację można składać do dnia 15 grudnia każdego roku kalendarzowego dla prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach z całorocznym harmonogramem prac planowanych do wykonania w kolejnym roku.

Dotacje z budżetu Starostwa Powiatu Wadowickiego – zasady udzielania dotacji określa Uchwała Nr XXIV/242/21 Rady Powiatu w Wadowicach z dnia 25 marca 2021 r. w sprawie określenia zasad przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach położonych na terenie Powiatu Wadowickiego i wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków. Podstawą do przyznania dotacji jest złożenie do Starostwa Powiatowego w Wadowicach wniosku, który musi zostać złożony w formie papierowej. O dniu złożenia wniosku decyduje data wpływu do urzędu. Wniosek o przyznanie dotacji w danym roku składa się do 31 października roku poprzedniego. Termin

końcowy realizacji zadania będący jednocześnie terminem wykorzystania dotacji nie może wykraczać poza dzień 31 grudnia roku, w którym dotacja została przyznana.

• Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Gminy Mucharz – przyznawane są zgodnie z obowiązującą Uchwałą Nr XLI/367/2023 Rady Gminy Mucharz z dnia 14 marca 2023 roku w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków, ze zmianą przyjętą Uchwałą Nr III/21/2024 Rady Gminy Mucharz z dnia 19 czerwca 2024 r.

Dotacja może być udzielona na sfinansowanie lub dofinansowanie prac lub robót budowlanych przy zabytku, które wnioskodawca zamierza wykonać w roku złożenia wniosku o udzielenie dotacji albo na roboty budowlane, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku i roku następującym po roku złożenia wniosku. Na zasadach określonych w ww. uchwale wnioskodawca może równocześnie wystąpić z kilkoma wnioskami o dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy więcej niż jednym zabytku.

Wnioski o udzielenie dotacji składa się do Wójta w następujących terminach:

- do dnia danego roku budżetowego - w przypadku prac lub robót przy zabytku, które mają być wykonane przy zabytku w roku złożenia wniosku o udzielenie dotacji;
- do dnia 30 września roku poprzedzającego rok budżetowy - w przypadku prac lub robót przy zabytku, które mają być wykonane przy zabytku w roku następującym po roku złożenia wniosku o udzielenie dotacji.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Mecenas Małopolski”

Samorząd Województwa Małopolskiego udziela finansowego wsparcia na realizację zadań o charakterze przedsięwzięć kulturalnych i artystycznych realizowanych przez podmioty nienależące do sektora finansów publicznych i nie działające w celu osiągnięcia zysku. Głównym założeniem jest zwiększenie udziału sektora non-profit w realizacji zapisów strategii województwa małopolskiego dotyczących kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. W tym roku organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, spółdzielnie, socjalne, kluby sportowe i spółki, które nie osiągają zysku z prowadzenia swojej działalności mogą ubiegać się o finansowe wsparcie projektów o dużych walorach artystycznych, promujące różnorodność kulturową regionu.

W ramach konkursu dofinansowane są przede wszystkim zadania: wzmacniające tożsamość regionalną, prezentujące dzieła sztuki i niezależne inicjatywy artystyczne oraz promujące kulturę i tradycję mniejszości narodowych oraz grup etnicznych. Dofinansowanie otrzymać mogą także inicjatywy digitalizujące dobra kultury, kreujące postawy obywatelskie i wzmacniające integrację międzypokoleniową. Maksymalna kwota dotacji na realizowane projekty nie może być wyższa niż 80% całkowitych kosztów zadania.

• Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski”

Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski” został przyjęty uchwałą nr LVI/917/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 27 października 2014 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego. Z budżetu Województwa Małopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie województwa małopolskiego, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym.

Wnioski o dotację można składać do dnia 15 grudnia każdego roku kalendarzowego dla prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach z całorocznym harmonogramem prac planowanych do wykonania w kolejnym roku.

Dotacje obejmują prace na zabytkach nieruchomych – będących układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi; dziełami architektury i budownictwa, także obronnego i dawnego przemysłu, zabytkowymi cmentarzami i miejscami upamiętniającymi wybitne osoby i wydarzenia historyczne oraz zabytków ruchomych będących wybitnymi dziełami dawnej sztuki (malarstwa sztalugowego, rzeźby, polichromii), rzemiosłem artystycznym i sztuką użytkową; kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych oraz wytworami techniki charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujących poziom nauki i rozwój cywilizacyjny.

• Konkurs kapliczki Małopolski

Jest to konkurs dla jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa małopolskiego, podejmujących prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowych kapliczkach położonych na obszarze województwa małopolskiego. Kapliczki, przy których będą wykonywane prace nie muszą być wpisane do rejestru zabytków województwa małopolskiego, ale powinny charakteryzować się wartościami artystycznymi i historycznymi.

• Konkurs „Małopolska Pamięć”

Konkurs dotyczy podejmowania działań związanych z właściwie sprawowaną przez organy administracji publicznej ochroną i właścicielską opieką nad zabytkowymi miejscami pamięci narodowej – będącymi obiektami budowlanymi, budowlami lub obiektami małej architektury – w rozumieniu przepisów prawa budowlanego – posiadającymi wartość historyczną i /lub artystyczną, pełniącymi funkcje memoratywne (upamiętniające osoby lub istotne zdarzenia historyczne ważne dla historii Polski i narodowości zamieszkujących nasz kraj), takimi jak:

- pomniki;
- tablice upamiętniające wydarzenia lub postaci historyczne,
- nagrobki osób, które walczyły o wolność narodową i suwerenność państwową Polski lub były ofiarami represji władz zaborczych bądź okupacyjnych;
- groby i cmentarze wojenne;
- inne obiekty budowlane, budowle i obiekty małej architektury (z wyłączeniem wszelkiego rodzaju kapliczek i krzyży przydrożnych), będące świadectwem wydarzeń o szczególnym znaczeniu dla kształtowania się tożsamości narodowej i historii Polski.

Jako miejsca pamięci narodowej rozumie się:

- obiekty związane z działaniami prowadzonymi na rzecz odzyskania lub obrony niepodległości Polski;
- obiekty będące świadectwem wydarzeń o szczególnym znaczeniu dla kształtowania się tożsamości narodowej, historii Polski i narodowości zamieszkujących nasz kraj;
- miejsca spoczynku osób związanych z działaniami na rzecz odzyskania lub obrony niepodległości Polski;

- miejsca popełnienia zbrodni w ramach działań zbrojnych lub represji ze strony reżimów totalitarnych oraz miejsca spoczynku ofiar będących obywatelami polskimi lub przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych.

Obiekty, przy których będą wykonywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane nie muszą być wpisane do rejestru zabytków województwa małopolskiego lub gminnych ewidencji zabytków, ale powinny posiadać wartość artystyczną i / lub historyczną.

• Konkurs „Kultura Wrażliwa”

Celem konkursu dla organizacji pozarządowych jest zwiększenie dostępu do kultury dla osób z niepełnosprawnościami.

To pierwszy taki konkurs skierowany do podmiotów pożytku publicznego, związany z zagadnieniem dostępności kultury. Dofinansowanie można zdobyć na zadania, które m.in. znoszą bariery w dostępie do kultury dla osób z niepełnosprawnościami i zwiększają ich udział w obiegu kulturalnym, a także te z zakresu edukacji dostosowania oferty kulturalnej dla osób z niepełnosprawnościami.

W ramach konkursu wspierane są zadania:

- znoszące bariery w dostępie do kultury dla osób z niepełnosprawnościami, m.in. poprzez dostosowanie do potrzeb tego typu publiczności i dostęp do dzieł literackich, teatralnych, filmowych oraz eksponatów, obiektów i zajęć warsztatowych, zrealizowane we współpracy z instytucjami kultury z województwa małopolskiego;
- aktywizujące środowisko osób z niepełnosprawnościami i zwiększające ich udział w życiu kulturalnym;
- utrwalające i zachowujące zasoby dziedzictwa kulturowego w formie cyfrowej, która umożliwia ich odbiór przez szerokie grono publiczności (w tym równy dostęp dla osób z niepełnosprawnościami);
- zachęcające do tworzenia dostępnych treści kultury;
- wzbogacające ofertę kulturalną Małopolski dostosowaną dla osób z niepełnosprawnościami poprzez realizację działań kulturalnych, animacyjnych, artystycznych oraz chroniących dziedzictwo kulturowe Małopolski;
- edukujące z zakresu dostosowania oferty kulturalnej dla osób z niepełnosprawnościami.

• Konkurs „Etno Małopolska”

Konkurs organizowany jest przez Województwo Małopolskie od 2022 roku. W jego ramach organizacje pozarządowe mogą ubiegać się o wsparcie finansowe z przeznaczeniem na zakup strojów lub elementów strojów regionalnych z terenu Małopolski. Zakupom musi towarzyszyć organizacja co najmniej jednego wydarzenia związanego z popularyzacją dziedzictwa kulturowego Małopolski. Konkurs ma na celu wspieraniu inicjatyw wspomagających rozwój wspólnot i społeczności lokalnych związanych z opieką nad dziedzictwem niematerialnym Małopolski oraz pozwalających na tworzenie i poznawanie lokalnej kultury ludowej.

Na realizację zadań wybranych w ramach otwartego konkursu ofert zaplanowane zostały środki finansowe do łącznej kwoty 400 000,00 zł. W ramach konkursu uprawniony podmiot może złożyć maksymalnie jedną ofertę. Oferent zobowiązany jest do wykazania się własnym wkładem w wysokości 10% wszystkich kosztów realizacji zadania. Maksymalny koszt oczekiwanego wsparcia finansowego nie może przekroczyć kwoty 30 000 zł.

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w siedmiu kategoriach:

- Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- Adaptacja obiektów zabytkowych;
- Architektura i budownictwo drewniane;
- Zabytki techniki (w tym budownictwo przemysłowe i inżynieryjne);
- Zabytek dostępny;
- Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza, Fundację Orange.

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać, np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od dnia 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Program „Ochrona Zabytków”

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Groby i cmentarze wojenne w kraju”

Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.

• Program „Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju”

Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Program „Kultura ludowa i tradycyjna”

Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.

• Program „Wspieranie działań muzealnych”

Celem programu jest wspieranie działalności muzealnej z zakresu prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych oraz opieki konserwatorskiej nad zbiorami.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Szczegółowe cele Programu będą realizowane poprzez dwa rodzaje zadań (których nie należy łączyć):

- weryfikacja terenowa zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (przede wszystkim tych nieposiadających własnej formy terenowej), w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych, w przypadku zabytków archeologicznych wpisanych wyłącznie do rejestru zabytków nieruchomości (A), celem weryfikacji powinno być przygotowanie dokumentacji dającej podstawy do wpisania zabytku do rejestru zabytków archeologicznych (C);
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych (przede wszystkim tych zakończonych przed 2000 r.)

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

• Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomości. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie

bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,

– komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
10. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Mucharzu
11. Materiały udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Krakowie
12. Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Mucharz na lata 2018-2021, opracowanie: EKO-STUDIO, Zespół Autorski: mgr inż. Patrycja Kosyło, mgr inż. Kama Kotowicz, współpraca mgr Agnieszka Borcz
13. Gmina Mucharz dawniej i dziś, autorzy: Robert Kadela, Dorota Polan, wydanie: 2014 oraz uzupełnione w 2022 roku
14. Heumann S., Wiadomości o parafii i kościele w Mucharzu, Kraków 1886
15. mucharz.pl
16. www.zabytek.pl
17. www.stat.gov.pl/gus
18. www.isap.sejm.gov.pl

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Mucharz
2. Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Mucharz
3. Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których Gmina Mucharz jest właścicielem/współwłaścicielem
4. Tabela nr 4. Analiza SWOT
5. Tabela nr 5. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Mucharz

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Mucharz

LP.	ADRES	OBIEKT	NR DZIAŁKI	UWAGI/ REJEST ZABYTEKÓW
1	Jaszczurowa nr 1	Oficyna mieszkalna w zespole dworsko-parkowym	2007	Rejestr zabytków nr [A-838/M] z dnia 16.02.2010 r. (zespół)
2	Jaszczurowa nr 1	Dwór secesyjny w zespole dworsko-parkowym	2009	Rejestr zabytków nr [A-838/M] z dnia 16.02.2010 r. (zespół)
3	Jaszczurowa nr 1	Budynek stróżówki dworskiej, ob. budynek mieszkalny w zespole dworsko-parkowym	2008	Rejestr zabytków nr [A-838/M] z dnia 16.02.2010 r. (zespół)
4	Jaszczurowa nr 1	Park dworski w zespole dworsko-parkowym	dz. nr 8, 14/1, 14/2, 16/1, 16/2, 17, 18/1, 18/2, 20/1, 20/2, 20/3, 1609/1, 1609/2, 2007, 2008, 2009, 2010/1, 2010/2, 2179, 2180, 2186, 2270/3 (tylko część działki)	Rejestr zabytków nr [A-838/M] z dnia 16.02.2010 r. (zespół)
5	Jaszczurowa nr 1	Pozostałość zespołu dworsko-parkowego	dz. nr 8, 14/1, 14/2, 16/1, 16/2, 17, 18/1, 18/2, 20/1, 20/2, 20/3, 1609/1, 1609/2, 2007, 2008, 2009, 2010/1, 2010/2, 2179, 2180, 2186, 2270/3 (tylko część działki)	Rejestr zabytków nr [A-838/M] z dnia 16.02.2010 r.
6	Jaszczurowa nr 125	Szkoła	472/5	
7	Jaszczurowa nr 90	Dom mieszkalno-gospodarczy	2280	Rejestr zabytków nr A-520 z dnia 24.09.1987 (B) [A-849/M]
8	Jaszczurowa, przy skrzyżowaniu	Krzyż z Ukrzyżowanym	35/5	
9	Jaszczurowa k. nr 50	Kapliczka MB z Dzieciątkiem z drzewami	1173/4	
10	Jaszczurowa k. nr 103	Kapliczka NMP	673/3	
11	Jaszczurowa k. nr 125	Kapliczka szafkowa NSJ	472/5	
12	Koziniec nr 1	Budynek mieszkalny	11887	
13	Koziniec nr 30	Budynek gospodarczy (stodoła)	9024/2	
14	Koziniec nr 49	Budynek mieszkalno-gospodarczy	11882, 9951	
15	Koziniec nr 55	Budynek mieszkalno-gospodarczy	9937/4	
16	Koziniec nr 79	Szkoła, ob. nieużytkowana	10091, 10090, 10089/1	
17	Koziniec k. nr 51	Figura MB Różańcowej	9946/1	
18	Koziniec k. nr 79	Kaplica mszalna pw. MB Różańcowej	11896, 11911/1	
19	Koziniec k. nr 202	Rzeźba Chrystusa Upadającego pod krzyżem	10902/14	

LP.	ADRES	OBIEKT	NR DZIAŁKI	UWAGI/ REJEST ZABYTKÓW
20	Mucharz	Cmentarz parafialny stary, rzymskokatolicki	645	
21	Mucharz	Cmentarz parafialny		
22	Mucharz	Kościół parafialny pw. św. Wojciecha Bpa wraz z starodrzewem w otoczeniu w obrębie ogrodzenia w zespole kościelnym	1273, 1088/1, 1329	Rejestr zabytków nr A-718/95 z dnia 02.12.1995 r. [A-929/M]
23	Mucharz	Kaplica rodowa Knezków w zespole kościelnym	1273, 1088/1, 1329	Rejestr zabytków nr A-718/95 z dnia 02.12.1995 r. [A-929/M]
24	Mucharz	Nagrobek Alojzego Juliusza Szancera na cmentarzu parafialnym	645	
25	Mucharz	Nagrobek Gabrysiewiczów na cmentarzu parafialnym	645	
26	Mucharz	Nagrobek rodziny Wądołnych na cmentarzu parafialnym	645	
27	Mucharz	Nagrobek Józefa Garnarczyka na cmentarzu parafialnym	645	
28	Mucharz	Krzyż na mogiłach żołnierskich na cmentarzu parafialnym	645	
29	Mucharz	kapliczka przydrożna z figurą św. Wojciecha w zespole kościelnym	1273, 1088/1, 1329	Rejestr zabytków nr: - A-718/95 z dnia 02.12.1995 r. [A-929/M] - B-60/1 (B-B), dec. z dnia 11.12.1995 r.
30	Mucharz nr 40	Budynek mieszkalny	499/5, 1350	
31	Mucharz nr 50	Budynek mieszkalny	1368	
32	Mucharz nr 62	Budynek mieszkalny	1358	
33	Mucharz nr 79	Budynek gospodarczy (stodoła)	830	
34	Mucharz nr 111	Plebania	1275	
35	Mucharz nr 111	Stodoła plebańska	1276	
36	Mucharz nr 111	Spichlerz plebański z wozownią	1276	
37	Mucharz nr 111	Obora plebańska, ob. garaże	1276	
38	Mucharz nr 120	Budynek mieszkalny	1291	
39	Mucharz k. nr 40	Figura Chrystusa Nazareńskiego	1002/9	
40	Mucharz k. nr 44	Kapliczka przydrożna z figurą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej	783/9, 1069/3	Rejestr zabytków nr B-55/1 (B-B) z dnia 15.03.1994 r.
41	Mucharz k. nr 129	Krzyż	324/5	
42	Mucharz k. d. nr 134	Figura NMP	1414/1	
43	Mucharz k. nr 247	Kapliczka (d. nr 162) obecnie na Borowinie	1190/2	
44	Mucharz k. nr 274	Figura Ecce Homo	539/1	
45	Mucharz k. nr 254	Figura św. Antoniego Padewskiego z Dzieciątkiem Jezus	652/6	
46	Skawce	kapliczka – postument z figurą Chrystusa upadającego pod krzyżem	535/4	Rejestr zabytków nr B-321/M z dnia 07.01.2013 r.
47	Skawce k. nr 50	Kapliczka z figurą MB Różańcowej	1138/2	
48	Skawce k. nr 134	Figura MB Różańcowej (na Borowinie Skawieckiej)	784	
49	Skawce k. nr 138	Pozostałości kapliczki kamiennej	1151/4	
50	Skawce k. nr 214	Kapliczka szafkowa	855/16	
51	Świnna Poręba	Kaplica mszalna pw. MB. Pocieszenia	656/49	

LP.	ADRES	OBIEKT	NR DZIAŁKI	UWAGI/ REJEST ZABYTEKÓW
		z drzewami		
52	Świnna Poręba nad drogą Wadowice – Sucha Beskidzka	Figura MB	Dz. 583/60, nad działką 553/5	
53	Świnna Poręba nr 70	Budynek mieszkalny	1110	
54	Świnna Poręba (pod wiaduktem)	Grota z figurą MB z Lourdes	966/3	
55	Zagórze nr 27	Budynek gospodarczy (spichlerz)	2446	
56	Zagórze nr 49	Dom mieszkalny	1419/1	
57	Zagórze k. nr 49	Kapliczka szafkowa	1419/1	

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Mucharz

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE AZP	NR AZP	UWAGI/ REJESTR ZABYTEKÓW
1	Jaszczurowa	1	40	107-52	
2	Jaszczurowa	2	49	107-52	
3	Jaszczurowa	3	50	107-52	
4	Jaszczurowa	4	51	107-52	
5	Jaszczurowa	5	53	107-52	
6	Jaszczurowa	6	54	107-52	
7	Jaszczurowa	7	62	107-52	
8	Jaszczurowa	8	65	107-52	
9	Jaszczurowa	9	66	107-52	
10	Jaszczurowa	10	69	107-52	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego
11	Jaszczurowa	11	71	107-52	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego
12	Jaszczurowa	12	10	107-52	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego
13	Jaszczurowa	13	1	108-52	
14	Jaszczurowa	14	2	108-52	
15	Jaszczurowa	15	3	108-52	
16	Jaszczurowa	16	4	108-52	
17	Jaszczurowa	17	5	108-52	
18	Jaszczurowa	18	6	108-52	
19	Jaszczurowa	19	7	108-52	
20	Koziniec	1	20	107-52	
21	Koziniec	2	21	107-52	
22	Koziniec	3	24	107-52	
23	Koziniec	4	25	107-52	
24	Koziniec	5	26	107-52	

25	Koziniec	6	28	107-52	
26	Koziniec	7	29	107-52	
27	Koziniec	8	31	107-52	
28	Koziniec	9	33	107-52	
29	Koziniec	10	35	107-52	
30	Koziniec	11	36	107-52	
31	Koziniec	12	38	107-52	
32	Mucharz	15	20	107-53	
33	Mucharz	16	21	107-53	
34	Mucharz	17	22	107-53	
35	Mucharz	18	23	107-53	
36	Mucharz	19	24	107-53	
37	Mucharz	20	19	107-53	
38	Mucharz	1	11	107-53	
39	Mucharz	2	12	107-53	
40	Mucharz	3	13	107-53	
41	Mucharz	4	14	107-53	
42	Mucharz	5	15	107-53	
43	Mucharz	6	16	107-53	
44	Mucharz	7	17	107-53	
45	Mucharz	8	18	107-53	
46	Mucharz	9	70	107-52	
47	Mucharz	10	72	107-52	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego
48	Mucharz	11	73	107-52	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego
49	Mucharz	12	74	107-52	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego
50	Mucharz	13	75	107-52	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego
51	Skawce	3	1	108-53	
52	Skawce	1	25	107-53	
53	Skawce	2	26	107-53	
54	Świnna Poręba	1	42	107-52	
55	Świnna Poręba	2	43	107-52	
56	Świnna Poręba	3	44	107-52	
57	Świnna Poręba	4	46	107-52	
58	Świnna Poręba	5	52	107-52	
59	Świnna Poręba	6	55	107-52	

60	Świnna Poręba	7	56	107-52	
61	Świnna Poręba	8	57	107-52	
62	Świnna Poręba	9	58	107-52	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego
63	Świnna Poręba	10	60	107-52	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego
64	Świnna Poręba	11	63	107-52	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego
65	Zagórze	1	67	107-52	
66	Zagórze	2	68	107-52	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego
67	Zagórze	3	76	107-52	Rejestr zabytków nr A440/84 z dnia 20.07.1984 r.
68	Zagórze	5	2	107-53	
69	Zagórze	6	3	107-53	
70	Zagórze	7	4	107-53	
71	Zagórze	8	5	107-53	stanowiska archeologiczne zatopione w wyniku napelnienia zbiornika wodnego

Przewodniczący Rady Gminy Mucharz

Jan Łach